

Hablo español Mówię po hiszpańsku

Agata Rodak

Poradnik metodyczny

do programu nauczania języka hiszpańskiego dla III etapu edukacyjnego liceum ogólnokształcącego i technikum nauczanego jako drugi język obcy nowożytny (III.2.0)

opracowany w ramach projektu:

„Tworzenie zestawów narzędzi edukacyjnych wspierających proces wychowania przedszkolnego i kształcenia ogólnego w zakresie rozwoju umiejętności uniwersalnych dzieci i uczniów oraz kompetencji kluczowych niezbędnych do poruszania się na rynku pracy”

dofinansowanego ze środków Funduszy Europejskich w ramach Programu Operacyjnego Wiedza Edukacja Rozwój, 2.10 Wysoka jakość systemu oświaty

Warszawa 2022

Redakcja merytoryczna: Beata Luc, Renata Rychlicka
Redakcja językowa i korekta: Eduexpert sp. z o.o.
Projekt graficzny i projekt okładki: Eduexpert sp. z o.o.
Redakcja techniczna i skład: Eduexpert sp. z o.o.

Weryfikacja i odbiór niniejszej publikacji: Ośrodek Rozwoju Edukacji w Warszawie

w ramach projektu: *Weryfikacja i odbiór zestawów narzędzi edukacyjnych wspierających proces wychowania przedszkolnego i kształcenia ogólnego w zakresie rozwoju umiejętności uniwersalnych dzieci i uczniów oraz kompetencji kluczowych niezbędnych do poruszania się na rynku pracy*

dofinansowanego ze środków Funduszy Europejskich w ramach Programu Operacyjnego Wiedza Edukacja Rozwój, 2.10 Wysoka jakość systemu oświaty

Warszawa 2022

Ośrodek Rozwoju Edukacji
Aleje Ujazdowskie 28
00-478 Warszawa
ore.edu.pl

Publikacja jest rozpowszechniana na zasadach wolnej licencji Creative Commons –
Użycie niekomercyjne 4.0 Polska (CC-BY-NC).
creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/deed.pl

Spis treści

WSTĘP	4
ROZDZIAŁ I	
Planowanie pracy w procesie dydaktycznym i wychowawczym uwzględniające cele i założenia podstawy programowej języka hiszpańskiego dla liceum ogólnokształcącego i technikum	6
ROZDZIAŁ II	
Nauczanie języka hiszpańskiego w liceum ogólnokształcącym i technikum	12
ROZDZIAŁ III	
Organizacja procesu dydaktycznego – zasady pracy na lekcji języka hiszpańskiego	24
ROZDZIAŁ IV	
Nauczane treści kształcenia, umiejętności przedmiotowe i ponadprzedmiotowe (uniwersalne) z uwzględnieniem planowania i wdrażania działań wspierających kształtowanie kompetencji kluczowych i umiejętności miękkich	29
ROZDZIAŁ V	
Monitorowanie i ocenianie postępów ucznia	33
ROZDZIAŁ VI	
Zadania nauczyciela w kontekście realizacji założeń edukacji włączającej	39
BIBLIOGRAFIA	44

WSTĘP

Niniejszy poradnik metodyczny do nauczania języka hiszpańskiego został przygotowany dla etapu szkoły ponadpodstawowej: liceum ogólnokształcącego i technikum. Opracowany został zgodnie z wymaganiami podstawy programowej, odwołuje się do aktualnych dokumentów prawnych (Ustawa z dnia 14 grudnia 2016 r. Prawo oświatowe, Dz. U. 2021, poz. 1082 z późn. zm., Ustawa z dnia 7 września 1991 r. o systemie oświaty, Dz. U. 2020, poz. 1327 z późn. zm., Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 14 lutego 2017 r. w sprawie podstawy programowej wychowania przedszkolnego oraz podstawy programowej kształcenia ogólnego dla szkoły podstawowej, w tym dla uczniów z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu umiarkowanym lub znacznym, kształcenia ogólnego dla branżowej szkoły I stopnia, kształcenia ogólnego dla szkoły specjalnej przysposabiającej do pracy oraz kształcenia ogólnego dla szkoły policealnej, Dz. U. 2017, poz. 356, Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 30 stycznia 2018 r. w sprawie podstawy programowej kształcenia ogólnego dla liceum ogólnokształcącego, technikum oraz branżowej szkoły II stopnia, Dz. U. 2018, poz. 467, Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 22 lutego 2019 r. w sprawie oceniania, klasyfikowania i promowania uczniów i słuchaczy w szkołach publicznych, Dz. U. 2019, poz. 373, Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 3 kwietnia 2019 r. w sprawie ramowych planów nauczania dla publicznych szkół, Dz. U. 2019, poz. 639). Przeznaczony jest dla wszystkich nauczycieli języka hiszpańskiego prowadzących lekcje na tym etapie edukacyjnym. Nauczyciele rozpoczynający pracę w liceum ogólnokształcącym i technikum mogą korzystać z przedstawionych w nim propozycji metod, technik i form pracy na lekcji. Poradnik stanowi też źródło wiadomości o celach kształcenia, sposobach oceniania i ewaluacji. Dla nauczycieli, którzy już zdobyli doświadczenie w pracy z uczniami liceum ogólnokształcącego i technikum, stanowi źródło inspiracji i pomysłów na rozbudowywanie warsztatu pracy. Poradnik jest skierowany do wszystkich nauczycieli hiszpańskiego w liceum ogólnokształcącym oraz technikum, którzy poszukują innowacyjnych rozwiązań dydaktycznych.

Podział na rozdziały. Poradnik odwołuje się do teorii metodycznych, pokazując ich odniesienia do praktyki. Przedstawia w rozdziale I planowanie pracy w procesie dydaktycznym i wychowawczym (uwzględniające cele i założenia podstawy programowej). Rozdział ten pokazuje wizerunek absolwenta, zależność między dydaktyką a wychowaniem oraz przykłady planowania. Zostały tu wskazane cele i założenia podstawy programowej.

W rozdziale II opisane zostały zasady, metody i strategie nauczania w odniesieniu do kompetencji kluczowych. Przedstawiona została koncepcja interdyscyplinarności i projektowania uniwersalnego – z uwzględnieniem specjalnych potrzeb edukacyjnych (SPE). W rozdziale tym zwrócono uwagę na to, jak równomiernie rozwijać cztery sprawności w języku hiszpańskim: mówienie, słuchanie, pisanie i czytanie.

W rozdziale III przedstawiono organizację procesu dydaktycznego. Omówiono zasady pracy na lekcji języka hiszpańskiego, a także cele i założenia pracy z klasą zróżnicowaną pod względem potrzeb edukacyjnych. Opisano działania w procesie kształcenia – zgodne z założeniami edukacji włączającej. Zaprezentowano opis odpowiednich warunków oraz sposobów realizacji podstawy programowej – z uwzględnieniem przygotowania lekcji, organizacji przestrzeni i pomocy dydaktycznych.

W rozdziale IV wskazano nauczane treści kształcenia – uwzględniające umiejętności przedmiotowe i uniwersalne. Zaprezentowano także przykłady wdrożenia działań, które wspierają kształtowanie kompetencji kluczowych i umiejętności miękkich.

Rozdział V poświęcony został monitorowaniu i ocenianiu postępów ucznia. Uwzględniona została specyfika nauczania hiszpańskiego w liceum ogólnokształcącym i technikum. Odniesiono się do kształtowania kompetencji kluczowych. Zaznaczono funkcje i znaczenie oceniania sumującego i kształtującego. Położono też nacisk na samoocenę i ocenę koleżeńską. Uwzględniono indywidualizację oceny osiągnięć i postępów uczniów o zróżnicowanych potrzebach edukacyjnych. Przeprowadzono analizę oceniania bieżącego, śródrocznego i końcowego.

Rozdział VI dotyczy zadań nauczyciela w kontekście realizacji założeń edukacji włączającej. Przedstawia diagnozowanie potrzeb rozwojowych i edukacyjnych uczniów podczas zajęć, a także informacje o specjalistycznych dostosowaniach. Kładzie nacisk na partnerstwo z rodzicami i współpracę nauczyciela z personelem szkoły. Opracowany został sposób monitorowania postępów ucznia – z uwzględnieniem różnych potrzeb edukacyjnych. Wskazano przykłady dobrych praktyk, pokazujące systemowe rozwijanie szeroko rozumianych kompetencji społecznych.

Założenia teoretyczne. Poradnik przyjmuje założenia teoretyczne zgodne ze wskazanymi w programie *Hablo español. Mówię po hiszpańsku* Wskazuje przejście od nich (przez zastosowanie odpowiednich form i metod pracy) oraz wprowadzenie treści nauczania do realizacji celów kształcenia, weryfikowanych przez ocenianie. Założenia teoretyczne poradnika, spójne z założeniami programu, odwołują się do następujących koncepcji:

- podejście holistyczne,
- interdyscyplinarność,
- konstruktywizm,
- edukacja włączająca,
- indywidualizacja procesu nauczania,
- podejście komunikacyjne,
- uwzględnienie kompetencji kluczowych.

Niniejszy poradnik metodyczny jest uzupełnieniem programu nauczania języka hiszpańskiego dla liceum ogólnokształcącego i technikum *Hablo español. Mówię po hiszpańsku*. Poradnik rozwija przedstawione w programie koncepcje, pokazując liczne przykłady ich realizacji. Stawia nauczyciela w roli towarzysza uczniów oraz ich przewodnika po fascynującej przygodzie w świecie *español*.

W Zestawie Narzędzi Edukacyjnych znajdują się też scenariusze projektów interdyscyplinarnych – realizowanych podczas lekcji języka hiszpańskiego w LO i technikum.

ROZDZIAŁ I

Planowanie pracy w procesie dydaktycznym i wychowawczym uwzględniające cele i założenia podstawy programowej języka hiszpańskiego dla liceum ogólnokształcącego i technikum

Nauczanie języka hiszpańskiego jest traktowane jako proces dydaktyczny i wychowawczy. Wybór odpowiednich metod, technik i form pracy służy nie tylko pogłębianiu wiedzy, ale prowadzi do rozwinięcia umiejętności miękkich – potrzebnych uczniom w przyszłości na rynku pracy.

Planowanie pracy powinno być prowadzone z uwzględnieniem realizacji celów zgodnie z klasyfikacją Benjamina Blooma, przedstawioną w programie *Hablo español. Mówię po hiszpańsku*. Typologia Blooma dzieli cele na strefy:

- poznawczą, kognitywną (wiedza i umiejętności intelektualne),
- afektywną (uczucia, motywacja, empatia, wartości i postawy),
- psychomotoryczną (zmiany i rozwój określonych zachowań, które wymagają koordynacji umysłowej i fizycznej).

Poradnik przejmuje również taksonomię celów Bolesława Niemierki. Dotyczy ona podziału celów na cztery poziomy.

I. Wiadomości.

- A. Zapamiętanie wiadomości oznacza umiejętność przypomnienia sobie słów, wyrażeń, pojęć czy też zasad gramatycznych.
- B. Zrozumienie wiadomości odnosi się do umiejętności przetworzenia ich.

II. Umiejętności.

- C. Stosowanie wiadomości w sytuacjach typowych oznacza posługiwanie się podanymi wiadomościami – zgodnie ze wskazanymi zasadami.
- D. Stosowanie wiadomości w sytuacjach problemowych rozumiane jest jako umiejętność rozwiązywania sytuacji problemowych na podstawie zdobytych wiadomości.

Poradnik wskazuje konieczność realizacji celów dydaktycznych na równi z celami wychowawczymi, wynikającymi z potrzeb uczniów. Realizacja celów wychowawczych wymaga od nauczyciela ciągłego obserwowania uczniów, współpracy z rodzicami, innymi pedagogami i psychologiem szkolnym.

Pomoce dydaktyczne i przestrzeń klasowa. W procesie planowania nauczyciel musi uwzględnić dostępne pomoce dydaktyczne i przestrzeń klasową. Warto pomyśleć o zawieszeniu w klasie mapy Hiszpanii i krajów hiszpańskojęzycznych. Można zaangażować uczniów w przygotowanie plakatów o kulturze i historii Hiszpanii. Umieszczenie w sali plakatów edukacyjnych wzbudza zainteresowanie uczniów hiszpańskim.

Samorozwój nauczyciela i współpraca międzynarodowa. Planując lekcje, w perspektywie całego roku szkolnego, nauczyciel powinien uwzględniać również własny rozwój. Udział w szkoleniach, wykładach czy webinarach jest cennym źródłem pomysłów na prowadzenie lekcji. Korzystając np. z platformy eTwinning warto zaplanować realizację projektów międzynarodowych.

Wydarzenia kulturalne i udział w konkursach. Planowanie lekcji języka hiszpańskiego powinno uwzględniać przygotowanie uczniów do udziału w różnego

rodzaju wydarzeniach kulturalnych. Mogą się one odbywać na terenie szkoły, np. konkurs piosenki hiszpańskiej, spotkania ze znanymi osobami ze świata hiszpańskojęzycznego czy konkurs wiedzy o Hiszpanii. Uczniowie powinni też brać udział we wspólnych wyjściach z klasą na koncert, wystawę czy do kina (oczywiście na hiszpańskojęzyczny film). Nauczyciel planuje również udział uczniów w konkursach międzyszkolnych i olimpiadach.

Wizerunek absolwenta. Rozpoczynając planowanie, należy uzmysłowić sobie sylwetkę absolwenta liceum ogólnokształcącego lub technikum. Wizerunek ten jest rozumiany w poradniku w wymienionych poniżej aspektach:

- znajomość środków językowych,
- rozumienie wypowiedzi,
- tworzenie wypowiedzi,
- reagowanie na wypowiedź,
- przetwarzanie wypowiedzi,
- świadomość międzykulturowa,
- korzystanie z zasobów internetu.

Znajomość środków językowych. Uczeń osiąga znajomość środków językowych (leksykalnych, gramatycznych, ortograficznych oraz fonetycznych), umożliwiających mu realizację pozostałych wymagań ogólnych w zakresie treści przedmiotowych. W planowaniu lekcji języka hiszpańskiego należy uwzględnić wszystkie wymienione środki językowe. Niniejszy poradnik, odwołując się do programu *Hablo español. Mówię po hiszpańsku*, proponuje jednak położenie różnego nacisku na dane środki językowe – w zależności od etapu nauki języka hiszpańskiego.

W grupach początkujących położony jest nacisk na komunikację z wykorzystaniem podstawowych form leksykalno-gramatycznych oraz poprawną wymowę. Jest to bardzo ważne dla zaangażowania uczniów w naukę języka hiszpańskiego. Już na pierwszych lekcjach uczniowie ćwiczą umiejętność wypowiadania się w zakresie przedstawiania się, informowania o swoim miejscu zamieszkania, narodowości czy wieku. Zagadnienie to rozwinięte zostanie w części „Efektywne nauczanie poprzez czytanie/słuchanie i opowiadanie/pisanie”.

Wprowadzanie form gramatycznych w początkowym etapie proponowane jest w formie gotowych struktur, które uczniowie zapamiętują i od razu wykorzystują w rozmowach. Struktury te są omawiane i pokazywane jest ich teoretyczne podłoże. W kolejnych etapach nauki hiszpańskiego nauczyciel poświęca najwięcej czasu na środki leksykalne i gramatyczne. Dzięki dokładnemu przećwiczeniu zasad wymowy na samym początku, może już jedynie się do nich odwoływać. Dotyczy to również zasad pisowni. Po dokładnym zapoznaniu się z nimi i przećwiczeniu, uczeń potrzebuje później tylko przywołania czy szczególnego podkreślenia (np. podczas wprowadzania czasu pretérito indefinido, gdzie akcent zmienia znaczenie wyrazu).

Rozumienie wypowiedzi. Uczeń rozumie wypowiedzi ustne i pisemne w zakresie opisanym w wymaganiach szczegółowych. Rozumienie wypowiedzi w języku hiszpańskim poradnik traktuje jako wypowiedzi w języku kastyljskim. Podczas lekcji, wykorzystując podejście międzykulturowe, zaleca się wprowadzanie wiadomości o odmianach *castellano* w krajach hiszpańskojęzycznych oraz o językach oficjalnych w Hiszpanii

i ich odmianach. Przykład takiego wprowadzania został przedstawiony w jednym ze scenariuszy, gdzie w ramach zadania domowego uczniowie muszą wynotować słówka w języku katalońskim z filmiku. Zagadnienie odmian języka hiszpańskiego, jak i *gallego*, *vasco*, *catalán*, jest jednak bardzo szerokie. Już na pierwszej lekcji należy uczniów poinformować, że będą się uczyć języka kastylijskiego, który w skrócie nazywamy hiszpańskim. Ważnym zadaniem nauczyciela jest pokazanie uczniom, że różnorodność języka hiszpańskiego jest interesująca i fascynująca.

Tworzenie wypowiedzi. Uczeń samodzielnie tworzy proste, spójne i logiczne wypowiedzi ustne i pisemne, w zakresie opisanym w wymaganiach szczegółowych. Przy tworzeniu wypowiedzi w języku hiszpańskim należy zwrócić szczególną uwagę na wymowę. Planując rozkład materiału, warto zaplanować więcej czasu na ćwiczenie tej umiejętności już na samym początku, tak by chociażby słynne *gracias* uczniowie od razu wypowiadali poprawnie.

Reagowanie na wypowiedzi. Uczeń uczestniczy w rozmowie i reaguje ustnie lub w formie prostego tekstu pisanego w typowych sytuacjach – w zakresie opisanym w wymaganiach szczegółowych. Reagowanie ustne na wypowiedzi podczas lekcji hiszpańskiego powinno być ćwiczone – z uwzględnieniem charakteru uczniów i ich swobody wypowiedzenia się. Zdarza się, że uczniowie introwertycy mają trudność w wypowiadaniu się na dany temat, także w języku polskim. Istotne są także umiejętności, zdolności i zainteresowania uczniów. Humanisci chętniej wykorzystywać będą okazję do wypowiadania się w dialogach czy scenkach, ćwicząc umiejętność reagowania. Należy też pamiętać o trudnościach w przełamaniu bariery językowej. Język hiszpański wciąż nie jest na tyle obecny w radiu, telewizji czy internecie, co angielski. Z tego powodu bywa traktowany przez uczniów jako „egzotyczny” i aktywne jego używanie przychodzi im z trudnością. Bariery w mówieniu po hiszpańsku mogą wynikać z innych złożonych problemów każdego ucznia. Reagowanie pisemne sprawia często uczniom trudności – ze względu na akcenty, których brak w języku polskim. Szczególnie ważne są one w sytuacjach, gdy zmieniają znaczenie wyrazu i warto od razu na to uczniom zwracać uwagę. Można też zaplanować osobną lekcję o takich właśnie różnicach (np. *hablo – hablé, sí – si, está – esta* itp.).

Przetwarzanie wypowiedzi. Uczeń zmienia formę przekazu ustnego lub pisemnego w zakresie opisanym w wymaganiach szczegółowych. Przetwarzanie wypowiedzi jest umiejętnością, którą uczeń języka hiszpańskiego zdobywa dzięki wielokrotnemu słuchaniu materiałów audio, piosenek, filmów, czytaniu tekstów z różnych źródeł (nie tylko z podręczników, ale i z gazet, książek czy internetu), a także analizowaniu ich oraz interpretowaniu. Szczególną uwagę przywiązywać należy do różnego rodzaju metod aktywizujących uczniów, dzięki którym osiągnąć mogą swobodę w wypowiadaniu się i pisaniu. Często zdarza się, że uczniowie mają trudności w przetwarzaniu wypowiedzi, także w języku polskim. We współczesnym świecie uczniowie w codziennym życiu nie ćwiczą formułowania dłuższej wypowiedzi czy redagowania tekstu. Takie umiejętności nie są im potrzebne w czasach komunikowania się przez smsy, komunikatory czy czaty. W procesie planowania należy uwzględnić czas na ćwiczenie przetwarzania wypowiedzi oraz podkreślać znaczenie tej umiejętności.

Świadomość międzykulturowa. Zgodnie z podstawą programową uczeń posiada:

1. podstawową wiedzę o krajach, społeczeństwach i kulturach społeczności, które posługują się danym językiem obcym nowożytnym oraz o kraju ojczystym, z uwzględnieniem kontekstu lokalnego, europejskiego i globalnego;
2. świadomość związku między kulturą własną a obcą oraz wrażliwość międzykulturową.

Język hiszpański jest drugim najpowszechniej używanym językiem na świecie. W 2006 r. obliczono, że posługuje się nim, jako językiem ojczystym, ok. 650 milionów osób. Kolejne 100 milionów używa go jako drugiego języka. Jest językiem międzynarodowym i urzędowym głównych międzynarodowych organizacji politycznych i gospodarczych. Rozpoczynając pracę z grupami początkującymi w liceum i technikum, należy przybliżyć temat różnorodności języka hiszpańskiego. Można poprosić samych uczniów o przygotowanie takich informacji. Uczeń, poznając język hiszpański, musi również zaznajomić się z podstawowymi wiadomościami na temat kultury i historii krajów hiszpańskojęzycznych. Poprawne posługiwanie się hiszpańskim wymaga wykształcenia w uczniach świadomości różnic kulturowych. Nauczyciel, w procesie planowania lekcji, powinien uwzględniać uzupełnianie tematów lekcji o zagadnienia kulturowe. Mogą to być na przykład: *Navidad, Pascuas, fiestas en España (San Fermín, Las Fallas, Castells, Enharinados, Tomatina, Fiesta de Abril de Sevilla etc.), flamenco, corrida* czy *Camino de Santiago de Compostela*. Można też poruszyć temat sportów popularnych w krajach hiszpańskojęzycznych i wydarzeń z nimi związanych: *Vuelta de España*. Warto też wplatać w realizowane treści informacje o aktualnych wydarzeniach w krajach hiszpańskojęzycznych.

Umiejętności miękkie. Proces kształcenia dydaktycznego jest nierozdzielnie połączony z aspektem wychowawczym. W procesie planowania uwzględnić należy kształtowanie wspomnianych umiejętności miękkich. Możemy tu wskazać umiejętności:

- osobiste (np. radzenie sobie ze stresem, asertywność, kreatywność, zarządzanie czasem, motywacja wewnętrzna i inne),
- interpersonalne (praca w zespole, perswazja, rozwiązywanie konfliktów, współpraca, motywowanie innych, delegowanie zadań i inne).

Kształtowanie takich umiejętności na lekcjach języka hiszpańskiego można rozwijać przez stosowanie odpowiednich form pracy (praca w parach i w grupie), a także metod i technik (dramy, metody projektu, burzy mózgów i inne).

Korzystanie z zasobów internetu. Odnosząc się do wizerunku absolwenta, podkreślony jest jeszcze jeden ważny element. Dotyczy on umiejętności korzystania z zasobów sieci. W procesie planowania lekcji nauczyciel powinien uwzględnić kształtowanie zdolności wykorzystywania materiałów z sieci, przetwarzania ich przez ucznia i odpowiedniej pracy z nimi. Warto zwrócić uczniom uwagę na to, że nie wszystkie strony internetowe przedstawiają rzeczowe i poprawne wiadomości o języku hiszpańskim. Bardzo istotne jest również wypracowanie nawyku samodzielnej pracy z zasobami internetowymi. Można proponować różne formy zadań domowych, związane z dostępnymi materiałami multimedialnymi. Istotne jest odpowiednie wykorzystanie ich podczas nauczania zdalnego. Funkcja udostępniania ekranu nauczyciela oraz ucznia umożliwia symultaniczną pracę z tymi samymi ćwiczeniami interaktywnymi. Nauczyciel

może kontrolować postępy w wykonywaniu zadania. Może również poprosić o przesłanie zrzutu ekranu wykonanych zadań. Korzystanie z zasobów sieci daje uczniom duże możliwości. Ich wykorzystanie powinno być właściwie kierowane przez nauczyciela.

Warunki realizacji kształcenia. Przeanalizowanie sylwetki absolwenta, zgodnie z powyższymi aspektami, pozwala na dobre zaplanowanie procesu dydaktyczno-wychowawczego. Uwzględnić w nim należy warunki realizacji kształcenia zaproponowane w programie nauczania *Hablo español. Mówię po hiszpańsku*. Przedstawiono w nim następujący podział tych uwarunkowań na:

- techniczne,
- czasowe,
- społeczne.

Omówione one zostaną szczegółowo z rozdziale III.

Etapy planowania i uwzględnienie specjalnych potrzeb edukacyjnych.

Planowanie procesu kształcenia traktować należy jako wieloetapowe działanie. Jako pierwszy jego element wskazać możemy przygotowanie jednej lekcji. Kolejny to planowanie sposobu omówienia treści przedmiotowych danego działu, by przejść do zamierzeń dotyczących jednego semestru, następnie całego roku i wreszcie etapu edukacyjnego. Na etapie planowania warto pamiętać też o:

- udziale w szkoleniach nauczycieli,
- organizowaniu szkolnych konkursów czy przedstawień, związanych z kulturą krajów hiszpańskojęzycznych,
- współpracy międzynarodowej, z wykorzystaniem np. platformy eTwinning.

Planowanie jednej lekcji wymaga od nauczyciela opracowania celów ogólnych i operacyjnych oraz sposobu ich realizacji – z pomocą form, metod i technik pracy. Nauczyciel musi też przeanalizować dostępne środki dydaktyczne i przygotować odpowiednie materiały. Zawsze należy pamiętać o dostosowaniu metod, form pracy i środków dydaktycznych dla osób ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi. Nauczyciel musi zapoznać się z odpowiednią dokumentacją (opinie, orzeczenia i IPET – indywidualny program edukacyjno-terapeutyczny). Powinien też porozmawiać z wychowawcą, rodzicami, innymi nauczycielami i specjalistami, którzy prowadzą zajęcia z uczniami ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi.

Planowanie musi zawsze uwzględniać kolejne lekcje i plan omówienia treści przedmiotowych w danym dziale. Należy pamiętać o podziale na te lekcje, na których wprowadzamy treści, utrwalamy je i podsumowujemy. Podczas prowadzenia lekcji hiszpańskiego należy zwracać dużą uwagę na treści, które dla Polaków są szczególnie trudne. Są to np. tematy dotyczące czasów przeszłych. Zajęcia utrwalające i podsumowujące powinny odwoływać się do porównania nowych form ze znanymi czasami przeszłymi. Pracując z uczniami ze SPE, należy obserwować, który z elementów (wprowadzanie, utrwalanie czy podsumowywanie) jest dla nich najtrudniejszy i wspomagać ich w tym zakresie.

Nauczyciel planuje współpracę ze specjalistami i terapeutami pracującymi w szkole oraz w poradni psychologiczno-pedagogicznej. Współpraca ta jest bardzo ważna dla uwzględnienia specjalnych potrzeb edukacyjnych.

Planowanie lekcji zdalnych. Podczas pandemii wszyscy nauczyciele stanęli wobec wyzwania planowania lekcji zdalnych. Wymaga ono uwzględnienia wspomnianych w programie nauczania warunków technicznych. Uczniowie powinni mieć aktywne mikrofony. Ważne, by mieli swobodny dostęp do klawiatury (korzystanie z telefonu nie jest wystarczające). Na lekcji online warto korzystać z możliwości udzielania odpowiedzi przez uczniów na czacie. Należy poinformować, w jaki sposób ustawić język hiszpański w komputerze, by swobodnie korzystać z hiszpańskiej klawiatury. Należy w ustawieniach wybrać język hiszpański (kastylijski). Hiszpańskie znaki można też wprowadzać przez opcję „wstaw symbol” (jest to jednak bardziej czasochłonne). Niektóre programy mają wbudowany moduł znaków specjalnych. Wystarczy odszukać opcję na pasku. W przypadku np. MS Office jest to „wstaw – znaki specjalne”.

Podczas lekcji zdalnych warto, by uczniowie mogli włączyć kamery. Dzięki temu bardziej angażują się w lekcję i współpracują z nauczycielem. Planując lekcję online, trzeba wziąć pod uwagę dłuższy czas oczekiwania na odpowiedź, a także możliwe problemy z połączeniem. W zależności od możliwości technicznych uczniów, można materiał audio odtworzyć na własnym komputerze lub zamieścić pliki i linki do filmików na czacie. Uczniowie, odtwarzając samodzielnie materiał, lepiej słyszą i mogą pracować we własnym tempie. Pozwala to też wracać dowolną liczbę razy do materiałów po lekcji. Przy zadaniach do nagrań słuchowych w trakcie lekcji, czas na ich odtworzenie i wykonanie powinien być jasno określony.

Lekcja prowadzona zdalnie daje nowe możliwości, takie jak wykorzystanie czatu czy współdzielenia ekranu. Prowadzi do konieczności uwzględnienia w jej planowaniu ewentualnych problemów technicznych. Trudność stanowi również aktywizowanie uczniów. Można zaplanować pracę w parach lub w grupie – dzięki opcji tworzenia pokoi czy zespołów na komunikatorze. Nauczyciel odwiedza pokoje, w których pracują uczniowie i ustala, po jakim czasie wracają na wspólny kanał.

Ważnym narzędziem, które nie jest dostępne na stacjonarnych lekcjach, jest udostępnienie uczniom pliku, w którym wszyscy mogą pisać. Można zaproponować np. uzupełnianie zdań odpowiednimi formami czasowników i obserwować postępy w pracy. Planując lekcję, należy też przemyśleć formę pracy domowej. Podczas lekcji stacjonarnych dobrze odwoływać się do materiałów z zasobów sieci, a podczas nauczania zdalnego – pomyśleć o samodzielnej pracy ucznia z dala od komputera. Uczniowie są najczęściej przeciążeni i zmęczeni kontaktem z ekranem.

ROZDZIAŁ II

Nauczanie języka hiszpańskiego w liceum ogólnokształcącym i technikum

Zasady nauczania. Niniejszy poradnik przyjmuje założenia teoretyczne i dydaktyczne zgodne z tymi zaprezentowanymi w programie *Hablo español. Mówię po hiszpańsku*, są nimi:

- podejście holistyczne,
- interdyscyplinarność,
- konstruktywizm,
- edukacja włączająca,
- indywidualizacja procesu nauczania,
- podejście komunikacyjne,
- uwzględnienie kompetencji kluczowych.

Założenia te przekładają się na zasady nauczania. Przyjęto typologię zasad nauczania Wincentego Okonia oraz dodano do nich dwie kolejne, zgodne z przyjętymi założeniami teoretycznymi. Okoń pojęcie zasad nauczania określa następująco: „ogólne normy postępowania dydaktycznego, których przestrzeganie umożliwia realizację celów kształcenia” (Okoń 1987). Stosuje ich następującą typologię:

- zasada systematyczności,
- zasada pogładowości,
- zasada samodzielności,
- zasada związku teorii z praktyką,
- zasada efektywności,
- zasada przystępności,
- zasada indywidualizacji i uspołecznienia, czyli związku interesów jednostki i zbiorowości.

Niniejszy poradnik przyjmuje też kolejne dwie zasady nauczania, są to:

- zasada interdyscyplinarności,
- zasada samokształcenia.

Zasada systematyczności. Ta zasada odnosi się zarówno do uczniów, jak i do nauczyciela. Uczniowie powinni regularnie opanowywać kolejne partie materiału, powtarzać je i utrwalać, muszą aktywnie, świadomie uczestniczyć w procesie nauczania. Nauczyciel zobowiązany jest do realizowania treści nauczania w określonym i logicznym porządku. Ważne jest stałe nawiązywanie do opanowanych wiadomości. Nauczyciel wskazuje główne zagadnienia, dzieli materiał na fragmenty, ciągle odnosi się do całości. Bardzo ważne jest też przechodzenie do następnych zagadnień po gruntowym utrwaleniu poprzednich. Podczas lekcji języka hiszpańskiego nauczyciel powinien zwracać dużą uwagę na rozwijanie złożonych treści gramatycznych (np. form czasowników zwrotnych w konstrukcji „*estar +gerundio*”) – po upewnieniu się, że uczniowie dobrze znają ich podstawy (w tym przypadku czasowniki zwrotne w *presente*).

Zasada systematyczności jest powiązana z przyjętym w programie *Hablo español. Mówię po hiszpańsku* podejściem holistycznym. Nauczyciel powinien dążyć do wykazywania powiązań między przyswajanymi informacjami. Poznawanie języka jest

nieodłącznie związane z tematami społeczno-kulturowymi. Powinny one ciągle być uwzględniane na lekcjach.

Zasada pogłębłości odnosi się do wielozmysłowego kontaktu ucznia z poznawaną rzeczywistością. Poradnik proponuje takie metody i techniki pracy, by przez określone środki dydaktyczne wpływać na różne zmysły. Podczas lekcji uczniowie słuchają materiałów audio, oglądają materiały audiowizualne (i słuchają ich), obserwują różne grafiki i analizują je. Proces uczenia opiera się na obserwacji (wzrokowej i słuchowej), która prowadzi do przetworzenia informacji i samodzielnego sformułowania wypowiedzi ustnej i pisemnej. Realizowanie tej zasady jest powiązane z podejściem komunikacyjnym, zaprezentowanym w programie nauczania. Celem obserwacji jest samodzielna aktywność ucznia w procesie komunikacji.

Zasada związku teorii z praktyką. Zasada została już przedstawiona w programie nauczania. Odnosi się do wskazywania uczniom praktycznej wartości zdobywanej teoretycznej wiedzy. W odniesieniu do hiszpańskiego można ją realizować przez słuchanie piosenek, filmów, programów czy radia. Jeśli chodzi o dłuższe materiały, można poprosić o ich obejrzenie w domu i przygotować do nich ćwiczenia.

Zasada efektywności. Określa związek między celami a wynikami nauczania. Pozwala zarówno nauczycielowi, jak i uczniom na określenie osiągniętych efektów. Zasady oceniania omówione zostały w rozdziale V. Warto przedstawiać na każdej lekcji uczniom cel, jaki mają do zrealizowania. Można odwołać się do tego, w jaki sposób zdobyte informacje (np. wyrażenia dotyczące akceptowania i odrzucania propozycji) będą przydatne w przyszłości na pracy. W ten sposób uczniowie mogą powiązać realizację celów kształcenia z własnymi celami, związanymi z zawodową przyszłością. Ma to duże znaczenie dla budowania motywacji do uczenia się języka hiszpańskiego.

Zasada przystępności. Jest to zasada stopniowania trudności. W poradniku rozumiana jest jako konieczność dostosowania materiału, metod i środków kształcenia do możliwości uczniów. Dotyczy uczniów ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi (zgodnie z przyjętą koncepcją edukacji włączającej), jak i szczególnie uzdolnionych, zaangażowanych.

Zasada indywidualizacji i uspołecznienia. Zasada przyjmuje założenia indywidualizacji procesu kształcenia, łącząc je ze współpracą i współdziałaniem wszystkich uczniów. Poradnik postuluje zachowanie indywidualnego podejścia do ucznia w pracy w grupie.

Zasada interdyscyplinarności. Wprowadzona w poradniku zasada odnosi się do takiego założenia z *Hablo español. Mówię po hiszpańsku*. Odnosi się do przeniesienia treści z innych przedmiotów na lekcje języka hiszpańskiego. Zasada interdyscyplinarności wymaga od ucznia powiązania wiadomości zdobywanych na różnych lekcjach. Nauczyciel powinien współpracować z kolegami i koleżankami, uczącymi innych przedmiotów. Warto pomyśleć o wspólnym przygotowaniu jakiegoś projektu dla uczniów. Zasada podczas lekcji hiszpańskiego pozwala na odniesienie się do takich kompetencji kluczowych, jak matematyczne i dotyczące nauk przyrodniczych, technologii i inżynierii.

Interdyscyplinarność można realizować, korzystając z platformy eTwinning. Jest ona częścią unijnego projektu pod patronatem Komisji Europejskiej. Jego zadaniem jest łączenie wielu europejskich szkół realizujących różne projekty – przy pomocy technologii

informacyjno-komunikacyjnych. Nauczyciel i uczniowie wykorzystują eTwinning do współpracy, wymieniając się informacjami i materiałami. Współpracę można podjąć z każdym zarejestrowanym nauczycielem. Platforma organizuje tzw. seminaria kontaktowe dla nauczycieli języka hiszpańskiego, zainteresowanych realizacją projektu.

Metodą projektu można realizować podejście interdyscyplinarne. Warto przygotować kilka tematów do wyboru i zaproponować je uczniom (niżej przykłady).

- Jak prowadzić zdrowy tryb życia? Wykorzystać można współpracę z nauczycielami biologii i wychowania fizycznego oraz słownictwo z języka hiszpańskiego, związane z jedzeniem, odżywianiem się i sportem.
- Zaprojektujmy dom energooszczędny. Można połączyć słownictwo związane z opisem domu z informacjami z fizyki, chemii i matematyki.
- Doskonały biznesplan małej firmy. Z uwzględnieniem terminów z lekcji ekonomii i przedsiębiorczości.

Forma realizacji takich projektów może być zróżnicowana: plakat, blog, pamiętnik, prezentacja, wywiady czy filmik.

Zasada samokształcenia. Zaproponowana zasada jest związana z koncepcją konstruktywizmu, przedstawioną w *Hablo español. Mówię po hiszpańsku*. Konstruktywizm podkreśla aktywność i zaangażowanie uczniów w proces nauki. Zasada rozumiana jest w poradniku nie tylko jako samodzielność uczniów, ale i ich kreatywność w wykorzystaniu metod uczenia się. W programie zaproponowano przeprowadzenie cyklu lekcji o metodach uczenia się i ich wprowadzaniu przez uczniów w praktykę.

Metody i strategie nauczania w kontekście kompetencji kluczowych. W *Hablo español. Mówię po hiszpańsku* przedstawiono różne metody i techniki nauczania. Poniżej wskazane zostaną sposoby dostosowania ich do danej sytuacji dydaktycznej, wieku, zainteresowań uczniów i zróżnicowanych potrzeb edukacyjnych. Określona zostanie także ich przydatność w procesie kształtowania kompetencji kluczowych, określonych w programie. Zgodnie z przedstawioną w programie koncepcją ujęcia wielojęzyczności, jest ona traktowana również w poradniku jako świadomość różnic i podobieństw między językami.

Formy pracy. Niniejszy poradnik przyjmuje następujące formy pracy:

- praca samodzielna (np. podczas wykonywania ćwiczeń gramatycznych, określania prawdziwości i fałszywości zdań),
- praca w parach (np. dialogi, uzupełnianie luk w tekście),
- praca w grupie (np. przygotowywanie scenki lub omawianie materiału audiowizualnego),
- praca z całą klasą (np. omawianie tematu lub podsumowywanie pozostałych form pracy).

Środki dydaktyczne. Poradnik wskazuje na różne środki dydaktyczne, z których nauczyciel hiszpańskiego powinien korzystać. Mogą to być:

- teksty z dostępnych podręczników,
- materiały audio,
- materiały interaktywne z zasobów internetu,
- materiały audiowizualne z zasobów internetu,
- dostępne gry planszowe,
- narzędzia TIK (technologie informacyjno-komunikacyjne).

Warto również wykorzystywać materiały samodzielnie przygotowane:

- fiszki,
- karty pracy,
- gry planszowe,
- plansze z grafiką,
- samodzielnie nagrane filmiki,
- schematy i tabele,
- załaminowane karty z pytaniami, rysunkami do ułożenia, historyjki itp.

Metody i techniki. Poniżej omówione zostaną zaproponowane metody:

- podejście komunikacyjne,
- metoda lekcji odwróconej,
- metoda projektu,
- metoda reagowania całym ciałem,
- metoda dramy,
- metoda gramatyczno-tłumaczeniowa,
- podejście kognitywne,
- metoda bezpośrednia,
- metoda audiolingwalna,
- metoda cicha,
- sugestopedia,
- technika całkowitego zanurzenia,
- podejście kompleksowe,
- efektywne nauczanie poprzez czytanie/słuchanie i opowiadanie/pisanie.

Poradnik zakłada korzystanie z tych metod w różnym stopniu. Niektóre, jak podejście komunikacyjne czy metoda projektu, są przyjmowane w pełni i przenoszone na grunt lekcji języka hiszpańskiego. Z innych, jak z metody cichej czy sugestopedii, wykorzystane zostały tylko pewne elementy.

Niniejszy program omawia także następujące techniki:

- praca z grafiką,
- praca z materiałami audiowizualnymi,
- praca z tekstami piosenek,
- praca z materiałami audio,
- praca z gramami językowymi i materiałami interaktywnymi.

Podejście komunikacyjne. Zaproponowane w *Hablo español. Mówię po hiszpańsku* podejście ma duże znaczenie dla rozwijania kompetencji rozumienia i przetwarzania informacji. Lekcje, prowadzone z wykorzystaniem metod aktywizujących, mają dawać wiele okazji do rozmawiania, opowiadania, opisywania. Uczeń powinien jak najszybciej osiągnąć możliwość prostej komunikacji. Wzmacnia to motywację do nauki i samozadowolenie z osiągniętych efektów. Dobrym ćwiczeniem, stanowiącym rozgrzewkę językową, jest runda pytań. Nauczyciel kieruje do pierwszej osoby dowolne pytanie związane z omawianymi treściami na przykład: *¿Qué te gusta hacer?* Uczeń odpowiada, zadaje to samo pytanie osobie obok i tak dalej. Nauczyciel powinien pamiętać, by to pierwsze pytanie nie zostało skierowane do ucznia ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi, bo pierwszy uczeń ma najtrudniejsze zadanie. Kolejni, jeśli nawet początkowo nie znali odpowiedzi, mogą ją szybko utworzyć w czasie trwania ćwiczenia.

Kolejne zadanie, które realizuje podejście komunikacyjne to proste dialogi w parach. Najpierw nauczyciel ćwiczy z całą klasą określone struktury, na przykład odpowiedzi na pytania: *¿A qué hora te levantas?*, *¿Qué desayunas normalmente?*, *¿Qué haces por la tarde?*; następnie uczniowie zadają sobie te pytania w parach i po chwili opowiadają o koledze, koleżance. W ten sposób ćwiczą formy osobowe czasowników w pierwszej osobie liczby pojedynczej (odpowiadają na pytania rozmówcy), drugiej (zadają pytania) i trzeciej (opowiadają o koledze czy koleżance).

Podejście międzykulturowe. To podejście jest bardzo ważne dla kształtowania kompetencji świadomości i ekspresji kulturalnej, a także obywatelskich. Nauczyciel pokazuje znaczenie twórczego wyrażania idei, doświadczeń i uczuć za pośrednictwem różnych środków wyrazu: muzyki, teatru, literatury czy sztuk wizualnych. Poruszając określone tematy, związane z dorobkiem kulturalnym, należy wziąć pod uwagę zainteresowania uczniów oraz ich wiek. Zajęcia takie, pod względem treści, nie wymagają najczęściej dostosowań dla uczniów ze specjalnymi potrzebami. Jest to jednak niekiedy konieczne – z uwagi na charakter ćwiczeń lub dobór środków dydaktycznych. Uczniowie poznają najważniejsze dzieła kultury (w tym współczesnej kultury popularnej). Budują świadomość dziedzictwa kulturowego i jego miejsca w świecie. Uczestniczą w życiu kulturalnym i kształtują wrażliwość na dzieła sztuki. Wyrażają siebie przez różne środki, z wykorzystaniem wrodzonych zdolności.

Metoda lekcji odwróconej. Zaproponowana metoda rozwija kompetencje osobiste, społeczne i w zakresie umiejętności uczenia się. Przygotowanie uczniów do takiej lekcji wymaga samodzielnej pracy i korzystania z dostępnych informacji, np. w sieci. Można zaproponować pracę w grupie lub w parach, dzięki czemu uczniowie rozwijają będą umiejętność współpracy. Przy ustalaniu podziału na grupy, należy uwzględnić specjalne możliwości uczniów, by nawzajem się wspierali i współpracowali.

Grafika. Program *Hablo español* kładzie duży nacisk na wykorzystanie grafiki w nauczaniu języka hiszpańskiego. Podkreśla też, że taką formę pracy można wykorzystać podczas nauczania zdalnego. Nauczanie takie traktowane jest nie jako zastępcze wobec stacjonarnego, ale dające szansę kształtowania kolejnej ważnej kompetencji kluczowej. Chodzi o kompetencję cyfrową. Grafika podczas nauczania zdalnego nie tylko jest środkiem dydaktycznym dla nauczyciela. Może być też formą udzielania odpowiedzi, komentowania lub wykonywania zadania przez ucznia. Wymaga aktywności ucznia w zakresie przejrzania zasobów internetu, skopiowania i wklejenia obrazka na czat. W zależności od wieku, zainteresowań i możliwości edukacyjnych ucznia, można wykorzystać materiał graficzny do odpowiedzi na różne pytania, takie jak: *¿Cómo estás?*, *¿Dónde estás?*, *¿Qué has hecho hoy?*, *¿Qué vas a hacer mañana?*

Grafika umieszczona na czacie może wymagać komentarza ustnego lub pisemnego, w zależności od możliwości czasowych (uczniowie szybciej udzielą odpowiedzi pisemnej, jednak nie ćwiczą wtedy wymowy).

Zdjęcia. Program wskazuje, że wykorzystanie obrazu podczas lekcji może dotyczyć też zdjęć robionych własnym telefonem. Można zaproponować uczniom różne ćwiczenia:

- pokaż i opisz najciekawsze zdjęcie,
- które ze zdjęć chciałbyś usunąć i dlaczego,
- za którym miejscem tęsknisz i dlaczego.

Materiały audiowizualne. W *Hablo español. Mówię po hiszpańsku* zauważono, że dostęp do internetu podczas lekcji stacjonarnych pozwala na wykorzystanie różnych filmików. Jest to też również bardzo przydatna technika pracy podczas nauczania zdalnego. Rozwija kompetencję rozumienia i przetwarzania informacji. Trudność zadania może być modyfikowana w zależności od etapu edukacyjnego i wariantu podstawy programowej, zainteresowania uczniów danymi treściami, trudnościami z ich przyswojeniem (nie tylko przez uczniów ze specjalnymi potrzebami). Materiały audiowizualne mogą być wykorzystywane w opcjach z podpisami lub bez. Można też wybrać taką opcję w ustawieniach i zalecić to uczniom. Podczas lekcji online nauczyciel zamieszcza link do filmu, sprawdza dokładnie, ile on trwa i ustala czas na wykonanie ćwiczenia z materiałem. Następnie może poprosić uczniów o odpowiedzi zbiorowe lub indywidualne, np. na czacie. Można też skorzystać z udostępnienia dokumentu, w którym wszyscy mogą pisać w tym samym czasie.

Piosenki. Warto wykorzystać teksty hiszpańskojęzycznych piosenek. Ćwiczenia tego typu wydają się interesujące dla uczniów. Nauczyciel dba o rozwój świadomości kulturowej i pokazuje uczniom, jak teoria wiąże się z praktyką. Uczniowie tłumaczą teksty znanych im piosenek, dzięki temu wzmacniają swoją motywację do nauki.

Materiały słuchowe. Program *Hablo español. Mówię po hiszpańsku* pokazuje także ogromną wartość wszystkich materiałów słuchowych. Są one niezbędne na każdej lekcji. Mogą stanowić także ćwiczenie do zadania domowego. Podczas lekcji zdalnych dobrze jest już wcześniej przygotować materiał na czacie lub w plikach, gdyż ładowanie audio może zabrać cenny czas. Ćwiczenia słuchowe powinny być dostosowane (szczególnie dla niedosłyszących). W sytuacji nauczania stacjonarnego, należy zadbać o to, jak daleko dany uczeń znajduje się od źródła dźwięku. Podczas lekcji online można zaproponować możliwość dwukrotnego samodzielnego odsłuchania.

Metoda projektu. Gry językowe i materiały multimedialne. Dużą wagę przywiązywać należy do rozwijania na lekcjach umiejętności miękkich – ważnych na rynku pracy. Kształtowaniu kompetencji w zakresie przedsiębiorczości oraz kompetencji społecznych służyć mogą kolejne dwie metody pracy: metoda projektu i wykorzystywania gier planszowych lub ich internetowych odpowiedników (Kahoot, Quizlet). Inne proponowane narzędzia TIK to: Quizizz, Wordwall, Wizer.me, Learning Apps czy praca w chmurze. Uczeń, korzystając z nich, kształtuje następujące umiejętności: współpraca w zespole, rozwiązywanie konfliktów, pomaganie sobie w dążeniu do tego samego celu, przedstawianie swoich poglądów czy obrona swojego stanowiska. Wszystkie te umiejętności miękkie powinny być ćwiczone na lekcjach hiszpańskiego – w wielu formach pracy (w parach i w grupie). Podczas lekcji zdalnych można podzielić uczniów na grupy i zaproponować połączenie się na chwilę na osobnym kanale. Praca z aplikacją Teams pozwala na dzielenie na pokoje. Discord wymaga utworzenia osobnych kanałów głosowych (można o to poprosić administratora).

Korzystanie z zasobów internetu daje ogromne możliwości wykorzystania ciekawych materiałów – zarówno podczas lekcji stacjonarnych, jak i zdalnych. Podczas nauczania online warto korzystać z opcji udostępniania ekranu (w celu obserwacji postępów). Można to wykorzystać także podczas prezentacji efektów pracy w grupach. Nowoczesne technologie informacyjno-komunikacyjne są cennym środkiem dydaktycznym podczas lekcji języka hiszpańskiego.

Metoda reagowania całym ciałem (*Respuesta Física Total* po hiszpańsku, *Total Physical Response* po angielsku) polega ona na zastępowaniu tłumaczenia znaczeń danych wyrażen ich ruchowym odpowiednikiem. Można np. zaproponować takie ruchowe ćwiczenie z powtarzaniem czasowników. Duży nacisk kładzie się na rolę ruchu podczas lekcji. Uczniowie, spędzający 45 minut w swoich ławkach, są najczęściej zmęczeni tą pozycją. Warto wykorzystać nawet pracę w grupach do tego, by musieli się przemieścić i zorganizować miejsce pracy przez ustawienie krzesłek itp. Inne proponowane metody pracy związane z ruchem:

- nauczyciel rozdaje uczniom kartki z informacjami o tym, w jakie role się wcielają, muszą znaleźć np. kogoś, kto ma podobny zawód;
- dwa kręgi – uczniowie ustawiają się na środku sali w dwóch kołach: wewnętrznym i zewnętrznym (każdy uczeń z kręgu zewnętrznego ma przed sobą rozmówcę z kręgu wewnętrznego), rozmawiają ze sobą na ustalone przez nauczyciela tematy. Na określony znak krąg zewnętrzny przemieszcza się o jedną osobę w prawo. Krąg wewnętrzny się nie porusza. W ten sposób uczniowie zmieniają rozmówcę i rozpoczynają na nowo konwersację. Na kolejny sygnał nauczyciela znów się przesuwają. Kontynuują – aż do powrotu do pierwszego rozmówcy;
- uczniowie stają do siebie plecami i muszą opowiedzieć, jak jest ubrana osoba stojąca za nimi.

Metody pracy związane z ruchem wymagają ćwiczenia współpracy, komunikowania się oraz wzmacniają więzi.

Metoda gramatyczno-tłumaczeniowa skupia się na zagadnieniach gramatycznych i tłumaczeniu tekstów. Korzystać z niej można np. w celu podsumowania lub powtórzenia wiadomości. Można przygotować uczniom ten sam tekst do przetłumaczenia i ustalić pracę w parach. Po wykonaniu tłumaczenia uczniowie wymieniają się swoimi pracami. Nauczyciel czyta poprawną wersję, uczniowie poprawiają prace swoim kolegom i koleżankom. Inna propozycja pracy zakłada podzielenie klasy na dwie grupy. Pierwsza dostaje tekst po polsku, druga ten sam po hiszpańsku. Uczniowie pracują nad tłumaczeniem. Po wykonaniu grupy czytają po jednym zdaniem. Uczniowie znają prawidłową wersję przeciwnej grupy i sami mogą poprawiać tłumaczenie kolegów i koleżanek.

Podejście kognitywne. Metoda jest rozwinięciem innej – gramatyczno-tłumaczeniowej. Nacisk położony jest na nauczanie gramatyki. Podejście wykorzystuje czytanie, analizę tekstów, porównanie struktur oraz ćwiczenia gramatyczne. Na podstawie przyswojonych reguł uczeń buduje samodzielne wypowiedzi. Podejście traktowane jest w poradniku jako jeden z elementów całej koncepcji nauczania. Nie jest ono jednak dominujące.

Metoda bezpośrednia oparta jest na nauce hiszpańskiego bez pomocy polskiego. Nacisk położono na poprawną wymowę, słownictwo oraz swobodę wypowiedzi. Uczniowie prowadzą liczne dialogi w parach, w grupach i na forum klasy. W grupach początkujących należy zadbać o wprowadzenie słownika wyrażen organizacyjnych – używanych podczas lekcji, by uczniowie rozumieli polecenia. Zastosowanie metody jest bardziej skomplikowane w trybie nauki zdalnej. Wymaga odpowiedniego sprzętu ze strony nauczyciela i ucznia.

Metoda audiolingwalna opiera się na powtarzaniu struktur i schematów – bez bezpośredniego tłumaczenia na język ojczysty. Można ją zastosować np. przy ćwiczeniu odmiany czasowników z obocznościami w presente. Nauczyciel prezentuje poprawne modele zdań – z różnymi formami osobowymi (np. *Me acuesto*), a uczniowie powtarzają. Nauczyciel kontynuuje, dodając nowe słowa. Uczniowie muszą je zastosować do omawianej struktury (np. *Me acuesto siempre a las diez*).

Metoda cicha. Twórcą metody jest Caleb Gattegno. Jej założenia opierają się na teorii Chomskiego – nauka polega na formułowaniu hipotez i sprawdzaniu ich. Uczeń, metodą prób i błędów, dochodzi do właściwych wniosków. Nauczyciel zachowuje milczenie, kontroluje pracę i naprowadza na odpowiednie tory. Korzysta z różnych zestawów pomocniczych, np. wykresów, tablic czy klocków, z których budowane są struktury zdaniowe. Po zakończonej lekcji nauczyciel może podsumować i skomentować pracę uczniów. Takie zajęcia można traktować jako urozmaicenie stosowanych metod. Wymaga to przekazania wcześniej informacji o terminie realizowania takiej lekcji i zasadach pracy na niej obowiązujących.

Sugestopedia. To metoda przyspieszonego uczenia się języków obcych – dzięki wywołaniu stanu rozluźnienia ciała i umysłu. Poradnik proponuje wykorzystanie niektórych jej elementów: spokojna muzyka, relaksacja, praca z oddechem. Odpowiednio dobrana muzyka, ze względu na rytm i tonację, poprawia koncentrację. Może rozbrzmiewać w tle podczas lekcji. Warto przeprowadzić też specjalne zajęcia dotyczące sposobów relaksowania się i radzenia sobie ze stresem. Można przywołać hiszpańskie strony internetowe, które zawierają informacje na temat pracy z oddechem, medytacji czy jogi. Następnie uczniowie tworzą mapy myśli lub plakaty – z wiadomościami zdobytymi na temat technik relaksacyjnych. Można wracać na następnych lekcjach do tematu i proponować krótkie (np. minutowe) ćwiczenia oddechowe. Przed sesją relaksacyjną uczniowie mogą opowiadać po hiszpańsku, z jakiego powodu ostatnio się zdenerwowali lub zestresowali – ćwiczą określenia związane z opisywaniem emocji. Zadanie ma też wartość psychologiczną. Uczy rozumienia własnych emocji oraz radzenia sobie z nimi.

Technika całkowitego zanurzenia polega na posługiwaniu się językiem obcym w trybie ciągłym i we wszystkich sytuacjach życiowych. Poradnik proponuje jej częściowe wykorzystanie. Większość uczniów nie ma możliwości zorganizowania swojego życia w taki sposób, by używać jedynie hiszpańskiego. Warto zachęcać uczniów do takich aktywności, jak:

- ustawienie hiszpańskiego jako domyślnego w telefonie i komputerze,
- ściągnięcie na telefon aplikacji z radiem hiszpańskim i słuchanie go w wolnych chwilach,
- oglądanie filmów hiszpańskojęzycznych bez lektora,
- codzienne oglądanie hiszpańskojęzycznych programów informacyjnych.

Podejście kompleksowe. Rada Unii Europejskiej, w zaleceniu z 22 maja 2019 roku w sprawie kompleksowego podejścia do nauczania i uczenia się języków, wskazuje dobre praktyki – prowadzące do wspierania świadomości językowej. Zostały one pogrupowane w następujących kategoriach:

- wielojęzyczność w szkołach i w instytucjach kształcenia i szkolenia zawodowego,
- sprawne i innowacyjne nauczanie dla lepszej nauki języka,
- wspieranie nauczycieli i osób prowadzących szkolenia,
- partnerstwo i powiązanie w szerszej pojętym środowisku szkolnym, służące wspieraniu nauki języków.

Założenia przedstawione w powyższych kategoriach odnosić można do lekcji języka hiszpańskiego w liceum ogólnokształcącym lub technikum. Podejście kompleksowe jest realizowane przez takie praktyki jak:

- włączanie rozwoju kompetencji językowych do programów innych przedmiotów, współpraca z innymi nauczycielami, rozwijanie interdyscyplinarności,
- wzmacnianie motywacji do uczenia się języka hiszpańskiego przez powiązanie treści nauczania z życiem i zainteresowaniami,
- wykorzystanie potencjału narzędzi cyfrowych,
- współpraca wirtualna między szkołami,
- zachęcanie uczniów do mobilności, np. w ramach programu Erasmus+,
- wykorzystanie portfolio językowego lub paszportu językowego Europass do śledzenia postępów uczniów.

Efektywne nauczanie poprzez czytanie/słuchanie i opowiadanie/pisanie.

Program kładzie nacisk na wykorzystanie technik w zakresie typowo językowym oraz dotyczącym przejścia od zdolności receptywnych do produktywnych. Techniki te odnoszą się na przykład do:

- analizy tekstów czytanych,
- redagowania wypowiedzi pisemnej,
- wyszukiwania informacji kluczowych w tekstach,
- tworzenia streszczenia tekstu lub usłyszanego materiału,
- określania prawdziwości lub fałszywości zdań – na podstawie materiału audio lub tekstu,
- uzupełniania brakujących form gramatycznych w tekście.

Niniejszy poradnik dzieli sprawności językowe na cztery grupy. Są to:

- dwa rodzaje sprawności receptywnych: umiejętność rozumienia ze słuchu i rozumienia tekstu czytanego,
- dwa rodzaje sprawności produktywnych: umiejętność ustnego wypowiedzenia się i wypowiedzenia na piśmie.

Wymienione sprawności w rzeczywistej komunikacji nie są wykorzystywane oddzielnie. Przez sukces kształcenia językowego rozumiemy opanowanie sprawności receptywnych i produktywnych.

Rozwijanie umiejętności ustnego wypowiedzenia się traktowane jest jako najważniejsza sprawność na każdym etapie nauki. Prowadzi ona do większego zaangażowania uczniów, którzy widzą efekty pracy i chcą wykorzystywać nabyte umiejętności w komunikacji. Już pierwsze lekcje z grupą początkującą mogą polegać na wprowadzaniu gotowych struktur językowych i ćwiczeniu ich, np. w parach. Mogą to być takie wyrażenia:

- ¿Cómo te llamas? Me llamo...
- ¿Qué tal? ¿Cómo estás?

- ¿De dónde eres? Soy de...
- ¿Dónde vives? Vivo en...
- ¿De qué ciudad eres? Soy de...
- ¿Quién eres? Yo soy estudiante.
- Mucho gusto.

W ten sposób uczniowie przechodzą od kształtowania umiejętności receptywnych (słuchanie nauczyciela) do produktywnych (wypowiadanie się). Następnie można powrócić do ćwiczenia słuchania, np. dzięki materiałom audio lub audiowizualnym. Uczniowie słuchają znanych im konstrukcji, uzupełnionych o nowe wyrażenia, np. *Este es María, Este es Juan, Ella trabaja pero él estudia*. Następnie przechodzą ponownie do ćwiczenia sprawności produktywnych, tworząc krótki tekst o sobie. W ten sposób rozwijają wszystkie sprawności językowe równocześnie. Warto wykorzystywać mniej klasyczny tok lekcji, w którym uczniowie nie przechodzą od sprawności receptywnych do produktywnych, lecz utrwalają je w sposób mieszany. Jest to możliwe – szczególnie w zakresie wypowiedzi ustnych, przyjmując, że popełniane błędy nie zaburzają komunikacji. Uczniowie są bardziej zmotywowani i zdają sobie sprawę z tego, że nauka hiszpańskiego przynosi im radość z używania go.

Kształtowanie umiejętności receptywnych odbywa się przez ćwiczenie rozumienia ze słuchu i rozumienia tekstu czytanego. Służyć temu mogą następujące zadania:

- wynotowywanie kluczowych informacji,
- określanie prawdziwości i fałszywości zdań,
- odpowiadanie na pytania do tekstu, materiału audio,
- uzupełnianie streszczenia tekstu, materiału audio.

W przypadku materiałów zawierających dużo nowych wyrażen, warto najpierw odtworzyć materiał audio, sprawdzić jego rozumienie, a następnie przedstawić transkrypcję. W ten sposób uczniowie pracują zarówno z materiałem słuchowym, jak i pisemnym. Poznane struktury językowe i wyrażenia można wykorzystać – np. w scenie realizowanej metodą dramy. Można poprosić o ocenę pisemną zaprezentowanych przez inne grupy scenek. W ten sposób uczniowie ćwiczyć będą sprawności produktywnie.

Wprowadzanie nowych zagadnień gramatycznych można przeprowadzić metodą lekcji odwróconej. Uczniowie przygotowują w domu informacje o danych strukturach gramatycznych. Następnie nauczyciel weryfikuje poprawność zebranych wniosków i przechodzi do ćwiczenia ich w wypowiedziach ustnych. Jeśli chodzi o dłuższe wypowiedzi pisemne, można realizować je w formie zadań domowych, ze względu na oszczędność czasu.

Nowe zagadnienia gramatyczne można przedstawić uczniom w materiale słuchowym lub tekście, poprosić o ich odnalezienie, wywnioskowanie zasad konstrukcji i użycia. Następnie nauczyciel przedstawia, np. w formie prezentacji, nowe zagadnienia. Uczniowie ćwiczą je, uzupełniając luki w zdaniach lub tworząc tłumaczenie.

Redagowanie wypowiedzi pisemnej. Podczas lekcji języka hiszpańskiego uczniowie powinni ćwiczyć pisanie. Należy przedstawić kryteria oceny pracy pisemnej obowiązujące na egzaminach zewnętrznych. Są to:

- treść i forma wypowiedzi,
- spójność i logika wypowiedzi,
- zakres środków językowych,
- poprawność środków językowych.

Warto zapoznać uczniów ze wskazówkami zawartymi w *Informatorze o egzaminie maturalnym z języka hiszpańskiego od roku szkolnego 2022/23*. Znajdują się w nim także przykładowe zadania do części pisemnej na poziomie podstawowym i rozszerzonym – wraz z rozwiązaniami. Można poprosić uczniów o wynotowanie z podanych prac wyrażień, które mogliby przenieść do swoich wypowiedzi na wskazany temat i zredagowanie ich w domu.

Uczniowie, poznając zasady tworzenia wypowiedzi pisemnej, powinni znać kryteria oceniania, by odpowiednio budować pracę. Można zaproponować uczącym się wcielenie się w rolę egzaminatora. Wszyscy uczniowie oceniają w grupach trzy prace, przygotowane przez nauczyciela. Muszą określić, na ile spełnione zostały kryteria wskazane w informatorze. Następnie dyskutują o przyznanej punktacji. W ten sposób realizowana jest koncepcja oceny koleżeńskiej.

Idea projektowania uniwersalnego. Formy projektowania uniwersalnego traktowane są jako nieodłączny element procesu kształcenia. Projektowanie uniwersalne w edukacji podczas lekcji języka hiszpańskiego może zakładać:

- stosowanie różnych środków prezentacji materiału dydaktycznego, z uwzględnieniem specjalnych potrzeb edukacyjnych (może to być np. przygotowanie prezentacji dotyczącej porównania czasów przeszłych – nauczyciel komentuje zamieszczone informacje, by uczniowie słabowidzący mogli zapoznać się z materiałem; równocześnie nauczyciel w prezentacji zamieszcza pisemne podsumowanie na temat zasad użycia czasów przeszłych, by uczniowie słabosłyszący mogli zapamiętać kluczowe informacje);
- elastyczność w zakresie prezentowania wiedzy przez uczniów (w zależności od specjalnych potrzeb edukacyjnych, może to być np. opowiadanie o codziennych czynnościach, przygotowane w formie ustnej lub pisemnej do wyboru – w ten sposób uczniowie mający trudności w pisaniu, mogą wybrać odpowiedź ustną, ci zaś, którzy mają trudności logopedyczne, zdecydować się mogą na formę pisemną; należy pamiętać o angażowaniu i motywowaniu do aktywności, które sprawiają trudność, ale i dbać o to, by uczniowie nie zniechęcali się);
- stosowanie zróżnicowanych środków motywowania uczniów do pracy (powinny to być nie tylko oceny, ale pochwały za nawet drobne aktywności, podkreślanie mocnych stron wszystkich uczniów i zachęcanie do przewycięzania trudności).

W projektowaniu uniwersalnym przyjęto następujące zasady (Domagała-Zyśk 2018):

- równość w dostępie,
- elastyczność (np. w zakresie prezentowania przez uczniów swojej wiedzy),
- intuicyjność i prostota,
- dostępność informacji,
- tolerancja błędów (popętnianie błędów traktowane jest podczas lekcji języka hiszpańskiego jako element uczenia się),
- odpowiednia przestrzeń i miejsce zapewniająca bezpieczne prowadzenie lekcji i możliwość wprowadzenia elementów ruchu.

Przyjmowanie wskazanych zasad wpływa nie tylko na kształcenie, ale i wychowanie uczniów. Stosowanie środków dydaktycznych, metod, technik i form pracy – z uwzględnieniem potrzeb wszystkich uczniów motywuje do dalszej pracy i zachęca do zaangażowania. Uczniowie widzą, że rozwijają swoje cztery sprawności językowe podczas lekcji i w ten sposób nabierają pewności siebie. Ma to duże znaczenie w ich dalszej drodze edukacyjnej oraz w przyszłości zawodowej.

ROZDZIAŁ III

Organizacja procesu dydaktycznego – zasady pracy na lekcji języka hiszpańskiego

Zasady pracy na lekcji języka hiszpańskiego. Nauczanie języka hiszpańskiego jest traktowane jako proces, którego uczestnikami są nauczyciel, uczniowie, ich rodzice i inni pedagodzy. Jak każdy proces, wymaga ustalenia zasad współpracy. Jeśli chodzi o kontakt z rodzicami – warto ustalić jego zasady już na samym początku roku szkolnego. Można poprosić wychowawcę o przekazanie na zebraniu krótkiej informacji rodzicom lub przestać ją za pomocą dziennika elektronicznego. Powinna ona zawierać preferowaną formę kontaktu i terminy konsultacji. Jeśli zaś chodzi o zasady pracy na lekcji, warto już na pierwszych zajęciach przygotować taki dokument po hiszpańsku – razem z uczniami (jeśli jest to grupa początkująca, trzeba też przygotować wersję po polsku). Należy określić:

- zasady oceniania aktywności, wypowiedzi ustnych, kartkówek, sprawdzianów oraz innych form pracy,
- zasady komunikowania się z nauczycielem (oprócz dziennika elektronicznego mogą to być wskazane godziny konsultacji, adres mailowy lub wspólna grupa na jakimś komunikatorze),
- oczekiwania nauczyciela wobec uczniów i odwrotnie,
- zasady pisania prac klasowych czy innych form sprawdzania wiedzy w razie nieobecności,
- zasady oceny koleżeńskiej,
- skala ocen i procenty,
- omówienie zasad otrzymania oceny celującej.

Zasady powinny też odnosić się to treści przedmiotowych, określonych w podstawie programowej. Warto zapowiedzieć, że materiał realizowany będzie w układzie spiralnym. Niniejszy poradnik, zgodnie z założeniami *Hablo español. Mówię po hiszpańsku* proponuje realizację treści przedmiotowych przez wielokrotne powracanie do tych samych zagadnień, są one wciąż powtarzane i rozbudowywane o nowe treści i struktury.

Określając zasady pracy na lekcji, należy zwrócić uwagę na ciągłe używanie języka hiszpańskiego. Dotyczy to nie tylko powitań i pożegnań, ale też formułowania pytań czy komunikowania gotowości do pracy. Warto stworzyć, razem z uczniami, słownik terminów używanych na lekcji i poprosić o wklejenie go do zeszytu. Powinny się pojawić w nim przykładowe sformułowania – propozycje poniżej.

- *Buenos dias, buenas tardes.*
- *Hasta luego, hasta mañana.*
- *Perdón por llegar tarde.*
- *Gracias.*
- *¿Puede repetir, por favor?*
- *Yo puedo empezar.*
- *¿Puedes leer?*
- *¿Cómo se dice en español?*
- *¿Qué significa ...?*
- *No entiendo.*

- *Necesito más tiempo.*
- *¿Podemos empezar?*
- *¿Ya habéis terminado?*
- *¿Dónde estamos?*
- *¿Quién puede leer?*

Uwzględniając zróżnicowane sytuacje dydaktyczne, można uzupełnić proponowany słownik o wyrażenia potrzebne podczas nauczania zdalnego.

- *No te oigo.*
- *No te veo.*
- *¿Puedes hablar?*
- *¿Puedes escribir?*

Cele i założenia pracy z klasą zróżnicowaną pod względem zróżnicowanych potrzeb edukacyjnych. Poradnik ten przedstawia podejście zgodne z założeniami edukacji włączającej, przedstawionej w programie nauczania. Dotyczy to pracy z klasą zróżnicowaną pod względem potrzeb edukacyjnych.

Najczęściej już na początku roku szkolnego nauczyciel uzyskuje informacje o uczniach ze specjalnymi potrzebami, wynika to z dostępnej dokumentacji. Dopiero kontakt z klasą i pierwsze lekcje pozwalają na poznanie zróżnicowanych potrzeb uczniów, nie tylko tych ze specjalnymi potrzebami. Założenie indywidualizacji kształcenia, przyjęte w tym poradniku i programie nauczania, uwzględnia zróżnicowane potrzeby edukacyjne wszystkich uczniów.

Nauczyciel zapoznaje się z orzeczeniem o potrzebie kształcenia specjalnego i opinią z poradni pedagogiczno-psychologicznej. Dokumenty te zawierają wskazówki i zalecenia dla nauczyciela do pracy z uczniem. Zespół nauczycieli i specjalistów, którzy realizują zajęcia z danym uczniem dokonuje wielospecjalistycznej oceny poziomu funkcjonowania ucznia (WOPFU) i na jej podstawie przygotowuje indywidualny program edukacyjno-terapeutyczny. Dokument przedstawia zakres dostosowania wymagań edukacyjnych do indywidualnych potrzeb rozwojowych i edukacyjnych oraz możliwości psychofizycznych ucznia.

Zadaniem nauczyciela jest wspieranie wszystkich uczniów i rozwijanie ich zdolności. Warto wykorzystać różne środki dydaktyczne, metody i formy pracy, by uwzględnić zróżnicowane potrzeby edukacyjne wszystkich uczniów. Jeśli zaś chodzi o uczniów szczególnie zdolnych, należy przygotowywać inne karty pracy i dbać o ich zaangażowanie na lekcji.

Opis odpowiednich warunków i sposobów realizacji podstawy programowej kształcenia ogólnego (przygotowanie lekcji, organizacja przestrzeni i przygotowanie pomocy dydaktycznych, komunikowanie się z uczniem i z grupą uczniów). Niniejszy poradnik odwołuje się do warunków i sposobów realizacji kształcenia, przedstawionych w podstawie programowej – przedstawione są w punktach.

1. Zapewnienie przez szkołę zajęć z języka obcego nowożytnego, którego uczeń uczył się w szkole podstawowej, szczególnie w przypadku języka obcego nauczanego jako pierwszy. Zmiana języka nauczanego jako pierwszy w szkole podstawowej na inny język obcy nowożytny nauczany jako pierwszy w szkole ponadpodstawowej jest możliwa m.in.:

- A. w przypadku oddziałów lub szkół dwujęzycznych, w których język nauczany jako drugi w szkole podstawowej może stać się językiem nauczonym jako pierwszy w szkole ponadpodstawowej,
- B. gdy konieczność kontynuacji nauczania danego języka obcego jako pierwszego wiązałaby się z ograniczeniem możliwości wyboru szkoły ponadpodstawowej.
 1. Zapewnienie przez szkołę kształcenia uczniów w grupach o zbliżonym poziomie biegłości w zakresie języka obcego nowożytnego. Realizacja tego wymagania może wiązać się z podziałem klasy na grupy bądź stworzeniem grup językowych międzyoddziałowych.
 2. W przypadku uczniów techników – wzbogacanie treści kształcenia o aspekty nawiązujące do zakresu tematycznego związanego z wybranymi efektami kształcenia, określonymi w podstawie programowej kształcenia w zawodach, np. bezpieczeństwo i higiena pracy, kompetencje personalne i społeczne, prowadzenie działalności gospodarczej. Kształcenie w zakresie języka obcego ukierunkowanego zawodowo (JOZ w podstawie programowej kształcenia w zawodach) musi odbywać się w ramach języka obcego nauczanego jako przedmiot obowiązkowy w szkole (jeden z dwóch w przypadku technikum).
 3. Prowadzenie zajęć z języka obcego w odpowiednio wyposażonej sali, z dostępem do słowników, pomocy wizualnych, odtwarzacza płyt CD/plików dźwiękowych, komputera ze stałym łączem internetowym, umożliwiającej przeprowadzanie ćwiczeń językowych w parach i grupach.
 4. Używanie języka obcego nie tylko jako treści swoistej dla przedmiotu nauczania, ale również jako języka komunikacji podczas zajęć w różnych rodzajach interakcji, tj. nauczyciel i uczeń, uczeń i uczeń.
 5. Tworzenie i wykorzystywanie takich zadań językowych, które będą stanowiły ilustrację przydatności języka obcego do realizacji własnych celów komunikacyjnych, stwarzanie sytuacji edukacyjnych, które sprzyja poznawaniu i rozwijaniu przez uczniów własnych zainteresowań oraz pasji. Wszystkie działania powinny docelowo służyć rozwijaniu u uczniów świadomości znaczenia języków obcych w różnych dziedzinach życia społecznego, w tym w pracy, również w odniesieniu do własnej ścieżki kariery zawodowej;
 6. Wykorzystywanie autentycznych materiałów źródłowych (zdjęć, filmów, nagrań audio, tekstów), w tym z użyciem narzędzi związanych z technologiami informacyjno-komunikacyjnymi, np. tablice interaktywne z oprogramowaniem, urządzenia mobilne.
 7. Przeprowadzanie „na bieżąco” nieformalnej oraz formalnej diagnozy, systematyczne przekazywanie uczniowi i jego rodzicom (opiekunom prawnym) – w sposób zrozumiały i czytelny dla odbiorcy – informacji zwrotnej na temat poziomu osiągnięć i postępów ucznia w zakresie poszczególnych umiejętności językowych.
 8. Zachęcanie uczniów do samooceny własnej pracy i stosowania różnych technik uczenia się. Realizacja zalecenia stanowi szczególne zadanie nauczycieli i szkoły. Nauczyciele powinni zachęcać uczniów do pracy własnej – z wykorzystaniem filmów, zasobów internetu, książek (np. uproszczonych lektur), mediów społecznościowych i komunikatorów (w odpowiednim zakresie i stosownie do wieku uczniów). Powinny być organizowane wydarzenia związane z językami obcymi, np. konkursy, wystawy, seanse filmowe, spotkania czytelnicze, dni języków obcych, zajęcia teatralne,

programy europejskie typu eTwinning, umożliwiające uczniom kontakt z rodzimymi użytkownikami języka oraz innymi użytkownikami języka docelowego.

9. Wykorzystanie zajęć z języka obcego do rozwijania wrażliwości międzykulturowej oraz kształtowania postawy ciekawości, tolerancji i otwartości wobec innych kultur; niekoniecznie tylko tych związanych z językiem docelowym, np. poprzez zachęcanie uczniów do refleksji nad zjawiskami typowymi dla kultur innych niż własna, stosowanie odniesień do kultury, tradycji i historii kraju pochodzenia uczniów oraz tworzenie sytuacji komunikacyjnych, które umożliwiają uczniom rozwijanie umiejętności interkulturowych.

Typologia warunków realizacji kształcenia. Niniejszy poradnik odnosi się do przedstawionej w programie *Hablo español. Mówię po hiszpańsku* autorskiej typologii warunków realizacji kształcenia, które powinny zostać spełnione w procesie realizacji celów kształcenia. Program przedstawia następujący podział tych uwarunkowań:

- techniczne,
- czasowe,
- społeczne.

Rozważono te warunki w kontekście nauczania stacjonarnego i zdalnego.

Warunki techniczne. Warunki techniczne podczas lekcji języka hiszpańskiego prowadzonej stacjonarnie odnoszą się, zgodnie z wskazaniem w programie, do odpowiednich warunków przestrzennych i zaopatrzenia w niezbędny sprzęt. Jeśli w szkole znajduje się sala do lekcji języka hiszpańskiego, należy ją odpowiednio zaaranżować. Różne prace uczniów mogą zostać umieszczone na ścianach. Dobrze, jeśli można też zawiesić mapę Hiszpanii i krajów hiszpańskojęzycznych. Pomieszczenie powinno być na tyle duże, by uczniowie mogli przemieszczać się swobodnie podczas pracy w grupie czy realizacji zadań z elementami ruchowymi. Lekcja hiszpańskiego prowadzona stacjonarnie wymaga odpowiedniego sprzętu nagłaśniającego, komputera i rzutnika. W niektórych szkołach udaje się stworzyć salę do lekcji językowych ze stanowiskami zaopatrzonymi w słuchawki i odpowiedni program komputerowy. Tego typu rozwiązanie umożliwia uczniom dokładne odsłuchanie materiału oraz wzbudza ich zainteresowanie. Podczas lekcji online niezbędnym warunkiem technicznym jest odpowiedni sprzęt zarówno dla nauczyciela, jak i ucznia. Komputer powinien mieć sprawny mikrofon i kamerę, ważna jest także stabilność łącza internetowego oraz prędkość pobierania i wysyłania danych.

Warunki czasowe. Warunki czasowe odnoszą się do liczby godzin języka hiszpańskiego na danym etapie edukacyjnym. Są one określone dla każdego wariantu podstawy programowej. Uwarunkowania czasowe, które omawia program nauczania, mają szczególne znaczenie przy nauczaniu zdalnym. Zgodnie z decyzją MEiN lekcje z przedmiotów, które nie są kierunkowe (zazwyczaj hiszpański się do nich zalicza) można prowadzić przez trzydzieści pięć minut – zamiast czterdzieści pięć. Takie zalecenia pojawiają się w wielu szkołach. Rodzi to kolejne wyzwanie dla nauczycieli hiszpańskiego. Lekcja musi być dokładnie zaplanowana. Można rozpocząć od rozgrzewki językowej (odpowiedź na pytanie: ¿Qué sabes hacer?). Należy skierować się do każdego ucznia. W ten sposób sprawdzenie obecności jest od razu powiązane z ćwiczeniem językowym. Warto też przygotować materiały, które pozostawiamy na czacie po lekcji

do pracy dla chętnych. Mogą to być osoby, które właśnie pozostałe dziesięć minut lekcji wykorzystają na hiszpański. W nauczaniu zdalnym zaleca się pozostawienie wszelkich rozmów z uczniami na tematy organizacyjne (np. ustalenie terminu pisania zaległego sprawdzianu) na czas po lekcji. Można zaproponować, że taką przyjmujemy zasadę – ze względów czasowych. Uczniowie mogą pisać na czacie indywidualnym lub połączyć się na chwilę po lekcji, wykorzystując pozostały czas. Te zalecenia warto stosować także w trybie czterdziestopięciominutowej lekcji online. Ze względów technicznych, odpowiedź ucznia na dane pytanie nigdy nie jest tak szybka, jak w przypadku lekcji stacjonarnej.

Warunki społeczne. Oprócz warunków technicznych i czasowych, istotną rolę odgrywają też te, nazwane w *Hablo español. Mówię po hiszpańsku*, społecznymi. Dotyczą one sytuacji społecznej, życiowej uczniów oraz ich możliwości związanych ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi. Poradnik przyjmuje koncepcję indywidualizacji kształcenia – z uwzględnieniem edukacji włączającej.

Bardzo duże znaczenie ma współpraca z rodzicami. Realizowana może ona być przez kontakt mailowy, dziennik elektroniczny lub telefonicznie. Poza wskazanymi formami, nauczyciel jest też dostępny dla rodziców w terminie konsultacji.

ROZDZIAŁ IV

Nauczane treści kształcenia, umiejętności przedmiotowe i ponadprzedmiotowe (uniwersalne) z uwzględnieniem planowania i wdrażania działań wspierających kształtowanie kompetencji kluczowych i umiejętności miękkich

Umiejętności przedmiotowe. Podstawa programowa uwzględnia cztery warianty.

- III.1.P Język obcy nowożytny nauczany jako pierwszy (kontynuacja pierwszego języka obcego nowożytnego ze szkoły podstawowej – kształcenie w zakresie podstawowym).
- III.1.R Język obcy nowożytny nauczany jako pierwszy (kontynuacja pierwszego języka obcego nowożytnego ze szkoły podstawowej – kształcenie w zakresie rozszerzonym).
- III.2.O Język obcy nowożytny nauczany jako drugi (drugi język obcy nowożytny od początku w klasie I).
- III.2 Język obcy nowożytny nauczany jako drugi (kontynuacja drugiego języka obcego nowożytnego ze szkoły podstawowej).

Treści przedmiotowe dla wariantu III.2.O zostały określone jako następujące tematy – opisane niżej.

1. Człowiek (np. dane personalne, wygląd zewnętrzny, cechy charakteru, rzeczy osobiste, uczucia i emocje, umiejętności i zainteresowania).
2. Miejsce zamieszkania (np. dom i jego okolica, pomieszczenia i wyposażenie domu, prace domowe).
3. Edukacja (np. szkoła i jej pomieszczenia, przedmioty nauczania, uczenie się, przybory szkolne, oceny szkolne, życie szkoły, zajęcia pozalekcyjne).
4. Praca (np. popularne zawody i związane z nimi czynności, miejsce pracy, praca dorywcza, wybór zawodu).
5. Życie prywatne (np. rodzina, znajomi i przyjaciele, czynności życia codziennego, określanie czasu, formy spędzania czasu wolnego, święta i uroczystości).
6. Żywnienie (np. artykuły spożywcze, posiłki i ich przygotowywanie, lokale gastronomiczne).
7. Zakupy i usługi (np. rodzaje sklepów, towary i ich cechy, sprzedawanie i kupowanie, środki płatnicze, promocje, korzystanie z usług).
8. Podróżowanie i turystyka (np. środki transportu i korzystanie z nich, orientacja w terenie, hotel, wycieczki, zwiedzanie).
9. Kultura (np. uczestnictwo w kulturze, tradycje i zwyczaje, media).
10. Sport (np. dyscypliny sportu, sprzęt sportowy, obiekty sportowe, imprezy sportowe, uprawianie sportu).
11. Zdrowie (np. samopoczucie, choroby, ich objawy i leczenie);
12. Nauka i technika (np. korzystanie z podstawowych urządzeń technicznych i technologii informacyjno-komunikacyjnych).
13. Świat przyrody (pogoda, pory roku, rośliny i zwierzęta, krajobraz).

Inne warianty podstawy programowej wskazują podobne tematy, odpowiednio je rozbudowując lub pomijając wiedzę już zdobytą w szkole podstawowej. Przykładem może być przedstawiony w programie nauczania wariant III.1.P.

W każdym wariantcie podkreślona została umiejętność rozumienia i tworzenia wypowiedzi pisemnych i ustnych. Absolwent liceum ogólnokształcącego i technikum potrafi reagować ustnie i pisemnie w języku hiszpańskim. Posiada również umiejętność przetwarzania informacji, która odnosi się do jednej z kompetencji kluczowych.

Każdy nauczyciel hiszpańskiego korzysta z różnych podręczników, które proponują określoną kolejność realizowania treści. Także zagadnienia gramatyczne są przedstawiane w różnej chronologii. Sporną kwestią jest np. omawianie trybu rozkazującego. Niektórzy autorzy przyjmują, że można realizować to zagadnienie już na poziomie A2, inni, że dopiero poznając formy subjuntivo.

Niniejszy poradnik proponuje ujęcie treści nauczania w samodzielnie sformułowanych przez nauczyciela blokach. Oto propozycja takich bloków dla wspomnianego wariantu III.2.0.

Blok 1.

1. Człowiek.
2. Życie prywatne.
3. Edukacja.
4. Sport.

Blok 2.

1. Żywnienie.
2. Zakupy.
3. Podróżowanie.

Blok 3.

1. Miejsce zamieszkania.
2. Praca.
3. Kultura.

Blok 4.

1. Zdrowie.
2. Nauka i technika.
3. Świat przyrody.

Pierwszy blok odnosi się do tematów umożliwiających uczniom jak najszybsze nawiązanie komunikacji na poziomie podstawowym. Dołączono tutaj edukację – ze względu na to, że jest to temat bardzo bliski uczniom i określający ich życie. W pierwszym bloku ujęto też sport, ponieważ odnosi się on do zainteresowań uczniów. Użycie konstrukcji *me gusta* jest bardzo użyteczne już na samym początku nauki języka hiszpańskiego.

Drugi blok ma charakter dialogowy. Uczniowie nabywają umiejętności prowadzenia rozmowy w tak życiowych sytuacjach, jak przygotowywanie posiłków, zakupy i podróże.

Trzeci blok dotyczy już treści bardziej złożonych. Temat miejsca zamieszkania jest omawiany z uwzględnieniem informacji o architekturze miast i położeniu geograficznym. Zagadnienia związane z pracą powiązane są z tematami z zakresu ekonomii i przedsiębiorczości. Uczestnictwo w kulturze jest zaś odniesione do znajomości tradycji.

Czwarty blok ma charakter podsumowujący. Porusza tematy związane z aktualnymi problemami na świecie.

Poradnik zakłada omawianie treści w tych blokach w formie spiralnej, z ciągłym odwoływaniem się do poprzednich tematów. Takie holistyczne spojrzenie na wskazane treści, umożliwi utrwalanie i wykorzystywanie ich w wypowiedziach pisemnych i ustnych. Podział na bloki odpowiada czterem klasom liceum ogólnokształcącego. W pięcioletnim technikum podział jest następujący:

- pierwszy blok w pierwszej klasie,
- drugi blok w drugiej klasie,
- trzeci blok (miejsce zamieszkania i praca) w trzeciej klasie,
- trzeci blok (kultura) i czwarty blok (zdrowie) w czwartej klasie,
- czwarty blok (nauka i technika, świat przyrody) w piątej klasie.

Podział blokowy jest realizowany w ujęciu spiralnym. W pierwszej klasie omówiony jest temat człowieka i jego życia prywatnego, w drugiej klasie uczniowie przy temacie podróżowania wracają do wiadomości o życiu prywatnym. W trzeciej zagadnienia związane z kulturą są okazją do przywołania tematu podróżowania.

Umiejętności uniwersalne. Wszystkie warianty podstawy programowej uwzględniają kształtowanie tak ważnej dla ucznia kompetencji kluczowej, jaką jest kompetencja świadomości kulturalnej. Uczniowie poznają dziedzictwo kulturowe krajów hiszpańskojęzycznych.

Zgodnie z podstawą programową, uczeń liceum lub technikum, powinien zdobyć wiedzę o krajach, społeczeństwach i kulturach społeczności krajów hiszpańskojęzycznych. Musi też mieć świadomość związku między kulturą własną i obcą. Wiedza ta jest niezbędna w procesie rozwijania umiejętności uniwersalnych: solidarność, współpraca i rozumienie swoich zachowań.

Wykorzystywanie form pracy, jak np. praca w parach i w grupie prowadzi do ćwiczenia umiejętności miękkich, tak ważnych na rynku pracy. Są to np. umiejętność przedstawiania i obrony swojego stanowiska, współpraca w grupie, rozwiązywanie konfliktów. Bardzo cenna jest też wspomniana metoda projektu.

Niniejszy poradnik kładzie również nacisk na umiejętność zbierania informacji i przetwarzania ich, dyskusowania, przedstawiania swojego stanowiska i bronięcia go. Uczniowie powinni już w drugim semestrze (w wariacie języka hiszpańskiego od postaw od pierwszej klasy) poznać tak cenne wyrażenia, jak:

- *Yo pienso que...*
- *Yo creo que...*
- *Desde mi punto de vista...*
- *En mi opinión...*
- *Estoy de acuerdo pero...*
- *Según mi experiencia...*
- *Me parece que...*

Po wprowadzeniu ich można zaproponować przeprowadzenie symulacji rozprawy sądowej. Każdy z uczniów losuje rolę, jaka mu przypadnie w tej scenie (grupa oskarżycieli, obrońców, świadków, sędziego, oskarżony, ława przysięgłych) i przygotowuje

swoje stanowisko w dyskusji. Ważne, żeby temat był prosty (w przypadku grupy początkującej) i najlepiej zabawny.

Poradnik zwraca też uwagę na kształtowanie u uczniów kolejnej kompetencji kluczowej – cyfrowej. Jako przykład warto wskazać korzystanie przez uczniów z zasobów internetu, przygotowując się do lekcji prowadzonej metodą odwróconą. Uczeń ćwiczy kompetencje osobiste (umiejętność samooceny) i w zakresie uczenia się (wykorzystanie technik samodzielnej pracy nad językiem).

Podczas lekcji języka hiszpańskiego nauczyciel korzysta z technologii informacyjno-komunikacyjnych oraz zachęca do samodzielnego ich wykorzystania. Uczniowie rozwijają w ten sposób kompetencje cyfrowe. Warto przeprowadzić lekcję na temat wyrażen używanych w internecie, skrótów na czatach czy w smsach. Bardzo ważne jest redagowanie maili, nie tylko w odniesieniu do użycia środków leksykalno-gramatycznych, ale też w znaczeniu nawiązywania i utrzymywania kontaktu z innymi ludźmi, kształtowania sprawności językowej – pisania. Porównywanie wyrażen, stanowiących strukturę maila w języku polskim, hiszpańskim i angielskim, rozwija kompetencje w zakresie wielojęzyczności.

Kształtowanie umiejętności miękkich ma też ogromne znaczenie dla uczniów ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi. W przypadku uczniów z zespołem Aspergera, należy zwrócić szczególną uwagę na ich trudności w relacjach społecznych.

Przedstawione przykłady wskazują różne działania, jakie nauczyciel podejmuje, wspierając wszystkich uczniów w kształtowaniu kompetencji kluczowych i umiejętności miękkich. Sposoby realizacji treści kształcenia uwzględniają zróżnicowane potrzeby uczniów. Warto np. proponować uczniom wybór tekstu, z którym będą pracować podczas danej lekcji. Nauczyciel przygotowuje wtedy trzy materiały i uczniowie głosują na ten, który chcieliby przeczytać na lekcji, mogą wpływać na realizację treści podczas indywidualnych rozmów z nauczycielem, realizowanych podczas przerwy lub w ramach lekcji. W drugim przypadku warto przygotować jeden raz w semestrze lekcję dotyczącą trudności w uczeniu się i poprosić o ocenę materiału realizowanego na lekcjach hiszpańskiego. Uczniowie mogą układać dialogi, pytając siebie, czego się nauczyli, a co chcieliby powtórzyć. Następnie prezentują je na forum. Nauczyciel uwzględnia opinie uczniów, planując następne lekcje.

Uczniowie mogą też wpływać na treści realizowane na lekcji podczas zajęć dotyczących ich zainteresowań, a także odmiany czasowników *gustar* i *encantar*. Warto poprosić uczniów o przygotowanie wypowiedzi na temat swoich pasji i spędzania czasu wolnego. Zebrane informacje nauczyciel może wykorzystać podczas następnych lekcji, dobierając teksty czy materiały słuchowe, które odnoszą się do zainteresowań uczniów.

ROZDZIAŁ V

Monitorowanie i ocenianie postępów ucznia

Sposoby monitorowania i oceniania postępów ucznia z uwzględnieniem specyfiki danego przedmiotu. Niniejszy poradnik, odwołując się do programu nauczania, podkreśla wagę i trudność procesu oceniania postępów ucznia. Każda ocena musi być zrozumiałą informacją zwrotną o postępach i ewentualnych brakach.

Ocenianie i monitorowanie podczas lekcji języka hiszpańskiego mogą być przeprowadzane za pomocą:

- kartkówek,
- testów,
- prac pisemnych,
- wypowiedzi ustnych,
- oceny aktywności,
- oceny pracy domowej,
- oceny przygotowanego projektu,
- aktywności poza lekcjami hiszpańskiego (udział w konkursach, olimpiadach etc.).

W odniesieniu do testów warto podkreślić zalety i wady tej formy sprawdzania wiedzy. Do zalet możemy zaliczyć jasną formę i punktację, łatwość przeprowadzania. Warto jednak pamiętać o zróżnicowanych możliwościach uczniów, które powodują, że nie wszyscy dobrze radzą sobie z pisaniem testów, pomimo posiadania odpowiedniej wiedzy. Każdy test powinien mieć jasną punktację, o której uczniowie zostają powiadomieni. Uczeń powinien otrzymać, oprócz informacji o ocenie, informację zwrotną ze wskazaniem popełnionych błędów oraz odpowiadających im poprawnych form.

Istnieją różne formy testów, które wykorzystać można podczas lekcji języka hiszpańskiego:

- testy wielokrotnego wyboru,
- testy jednokrotnego wyboru,
- uzupełnianie luk w materiale słuchowym,
- uzupełnianie luk odpowiednią formą czasownika podanego w nawiasie,
- uzupełnianie luk w tekście przy wykorzystaniu podanych wyrazów lub wyrażeń,
- łączenie pytań i odpowiedzi,
- prawda/fałsz na podstawie tekstu lub materiału słuchowego,
- uzupełnianie dialogu podanymi słowami lub wyrażeniami.

Podczas nauczania zdalnego warto skorzystać np. z formularzy w Forms do przygotowania odpowiedniego testu. Można wybrać pytania jednokrotnego lub wielokrotnego wyboru, określić punktację. W ustawieniach należy zwrócić uwagę, kto może wypełnić formularz.

Ze względu na specyfikę lekcji, nacisk położony jest na ocenianie wypowiedzi ustnej. Umiejętność poprawnego wypowiadania się, odpowiedniej intonacji, akcentu i wymowy jest niezbędna w rozwijaniu znajomości języka hiszpańskiego.

Należy pamiętać, że każda forma oceniania musi uwzględniać wyraźny komentarz zwrotny dla ucznia. Może on mieć formę pisemną lub ustną. Musi uwzględniać możliwość zadawania przez uczniów pytań. Nauczyciel powinien omówić najczęstsze błędy podczas lekcji. Warto pomyśleć o powrocie do danych zagadnień, które większości sprawiły trudność.

Specyfika nauczania języka hiszpańskiego w zakresie oceniania dotyczy możliwości organizowania w szkole różnych wydarzeń związanych z językiem obcym. Ocenianiu podlegać może aktywność uczniów w zakresie ich przygotowania i uczestniczenia w nich. Wśród wydarzeń takich można wskazać na przykład:

- konkurs piosenki hiszpańskiej,
- recytowanie wierszy po hiszpańsku,
- wystawy plakatów, np. o krajach hiszpańskojęzycznych,
- dni języków obcych,
- śpiewanie kolęd po hiszpańsku,
- seans filmowy,
- spotkania ze znanymi osobami ze świata hiszpańskojęzycznego,
- przedstawienia teatralne z udziałem uczniów.

Sposoby monitorowania i oceniania postępów ucznia z uwzględnieniem etapu edukacyjnego. Monitorowanie i ocenianie podczas lekcji hiszpańskiego wymaga uwzględnienia etapu edukacyjnego. Uczniowie liceum i technikum mają zwykle określone zainteresowania, których temat warto wykorzystać podczas wybierania form oceniania. Dobrym przykładem jest konkurs piosenki hiszpańskiej. Warto przygotować dla uczniów uzdolnionych muzycznie tego typu wydarzenie. Należy ocenić ich zaangażowanie oraz występ. Inni uczniowie mogą pomagać w wyborze tekstów czy organizacji przedsięwzięcia.

Uczniowie na trzecim etapie edukacyjnym posiadają najczęściej na tyle rozwinięte umiejętności informatyczne, że warto zaproponować przygotowanie fiszek w Quizlet czy testu w Kahoot. Materiały te podlegają ocenie i wykorzystywane są przez wszystkich uczniów.

Uczniowie na tym etapie edukacyjnym są gotowi skomentować system oceniania, który znają ze swoich doświadczeń edukacyjnych. Można zaproponować ćwiczenie zaprezentowane w programie nauczania, które dotyczy określania wymagań dotyczących otrzymania danych stopni. Należy przygotować plansze z informacjami po hiszpańsku (także dla grup początkujących) o kryteriach, które nauczyciel przyjmuje na swojej lekcji. Następnie nauczyciel rozkłada plansze w różnych częściach sali. Każdy uczeń ma kartki z liczbami 1-6, odpowiadającymi skali i układa je obok planszy, której dotyczy dana ocena. Tak przedstawione ćwiczenie w programie można rozbudować już w grupach średniozaawansowanych. Należy poprosić o wskazanie, jakie oceny otrzymują najczęściej z hiszpańskiego i czy odpowiadają one ich faktycznej wiedzy.

Sposoby monitorowania i oceniania postępów ucznia z uwzględnieniem procesu kształtowania kompetencji kluczowych. Niniejszy poradnik traktuje ocenianie w dwóch ujęciach:

- ocenianie umiejętności przedmiotowych,
- ocenianie umiejętności uniwersalnych.

Ujęcia te są ze sobą powiązane. Celem monitorowania i oceniania jest wspieranie oraz motywowanie do dalszego rozwoju. Ma ono też funkcję informacyjną, wychowawczą i kształtującą w zakresie doskonalenia językowego.

Dobrym przykładem może być ocenianie pracy metodą projektu. Ewaluacja dotyczy treści merytorycznych i sposobu realizacji zadania. Nauczyciel ocenia zaangażowanie uczniów w pracę zespołową, podział obowiązków, dotrzymywanie ustaleń między sobą oraz współpracę w sytuacjach konfliktowych. Monitorowanie prowadzi przez cały czas realizacji projektu, więc ewaluacja odnosi się do tak ważnych kompetencji kluczowych. Nauczyciel ocenia kompetencje zbierania i przetwarzania informacji, cyfrowe (wynikające najczęściej z charakteru zadania) i społeczne.

Ewaluacja powinna obejmować także, zgodnie z podstawą programową, znajomość treści międzykulturowych. W programie przedstawiono propozycję lekcji o systemach oceniania w różnych krajach hiszpańskojęzycznych. Podczas takich zajęć uczniowie zdobywają cenne wiadomości o kulturze i systemach edukacyjnych. Ćwiczą umiejętności miękkie, związane z dyskusją o tych systemach. Zajęcia z języka hiszpańskiego traktowane są jako okazja do rozwijania wrażliwości międzykulturowej, tolerancji, otwartości wobec innych kultur oraz przedstawiania swojej opinii o nich. Wszystkie zajęcia poświęcone kulturze i tradycjom krajów hiszpańskojęzycznych można potraktować jako okazję do rozwijania umiejętności miękkich. Mogą oni pracować w grupach lub, podczas burzy mózgów, dyskutować o innych kulturach. Nauczyciel ocenia nie tylko dobór form leksykalno-gramatycznych, ale też zachowanie uczniów podczas pracy ze swoimi kolegami i koleżankami.

Funkcje i znaczenie oceniania sumującego i kształtującego. Niniejszy poradnik odnosi się do programu *Hablo español. Mówię po hiszpańsku*, który proponuje – w procesie oceniania – połączenie ze sobą oceniania sumującego oraz wspierającego, kształtującego z samooceną. Ocenianie sumujące wskazuje na stopień opanowania danego materiału w określonym momencie. Należy je powiązać z ocenianiem wspierającym, którego bardzo ważnym elementem jest komentarz zwrotny. Uczeń musi być pewien, jakie informacje opanował, a jakich mu jeszcze brakuje. Nauczyciel powinien zaproponować sposób uzupełnienia wiadomości. Ocena musi mieć charakter motywujący.

Duże znaczenie w procesie oceniania ma jego systematyczność. Uczniowie powinni uzyskiwać szybki komentarz nauczyciela po każdej wypowiedzi czy pracy na lekcji. Przygotowując się do lekcji, nauczyciel może podzielić tablicę, np. na trzy części:

- wyrażenia utrwalane, powtarzane,
- wyrażenia nowe,
- wyrażenia poprawione (po błędnych formach zastosowanych przez uczniów).

Nauczyciel powinien zapoznać uczniów z kategoriami i podsumowując pracę grupy, wpisywać, ile razy użyli znanych wyrażen, ilu nowych i ile popełnili błędów. W ten sposób można zorganizować wiele form pracy grupowej, na zasadzie porównywania rezultatów działań. Nauczyciel zwraca uwagę na efekty współpracy w grupie, podkreśla znaczenie kształtowania umiejętności uniwersalnych i kluczowych (społecznych).

Ocenianie bieżące, śródroczne i końcowe. Proces oceniania powinien być prowadzony ciągle w formie ocen bieżących. Ze względu na specyfikę nauczania języka obcego, należy uwzględnić liczbę godzin w tygodniu tego przedmiotu. Warto ustalić

z uczniami na początku, jak często odbywać się będą kartkówki i testy. Nauczyciel, analizując treści przedmiotowe, powinien zaplanować nie tylko formy, metody i techniki pracy, ale też sposoby monitorowania postępów uczniów. Należy uwzględnić w nich możliwości uczniów – zarówno tych szczególnie zdolnych, jak i wymagających wsparcia.

Uczniowie muszą mieć świadomość, że powinni uczyć się systematycznie. Nauczyciel ciągle monitoruje ich postępy i daje wskazówki. Oceny śródroczne i bieżące powinny być odzwierciedleniem nie tylko wiedzy, ale też zaangażowania i systematycznej pracy.

W związku z nauczaniem zdalnym, nauczyciele stanęli wobec konieczności znalezienia środków prowadzących do wspierającego oraz motywującego oceniania. Wypowiedzi uczniów na czacie można szybko komentować przez opcję „odpowiedz”. Warto korzystać z dostępnych emotikonów czy podniesionego kciuka. Przygotowywanie testu w Forms pozwala na łatwe udzielenie komentarza zwrotnego – przez odesłanie sprawdzonego i skomentowanego testu. Podczas lekcji hiszpańskiego trudniej przeprowadzić ocenę dłuższej wypowiedzi ustnej przez platformy. Problemy techniczne mogą zaburzyć słyszalność. Nauczyciel może zapisywać błędy ucznia, by mu nie przerywać i przeanalizować je po zakończeniu wypowiedzi.

Ocena koleżeńska i samoocena. Poradnik odwołuje się do programu nauczania, który oprócz oceniania sumującego i kształtującego, uwzględnia samoocenę oraz ocenę koleżeńską. Samoocena jest traktowana nie tylko jako samodzielna ocena zdobytej wiedzy. Odnosi się również do oceny wysiłku włożonego w kreatywne wykorzystanie różnych technik i metod ucznia się. Samoocena jest związana z odkrywaniem własnych możliwości i samorozwojem.

Hablo español. Mówię po hiszpańsku proponuje przeprowadzenie cyklu lekcji dotyczących technik uczenia się i wdrożenia ich do swoich zwyczajów edukacyjnych. Uczniowie oceniają na lekcjach zaangażowanie i kreatywność innych osób w klasie – z wykorzystaniem poznanych technik uczenia się. Każdy uczeń musi przygotować filmik, zdjęcie, prezentację lub inną formę, ilustrującą, jaką technikę zastosował do nauki określonego materiału. W ten sposób nauczyciel wykorzystuje ocenę koleżeńską do motywowania.

Warto wrócić do tego tematu, np. przy okazji biografii znanych osób. Można zaprezentować uczniom wywiady ze słynnymi aktorami, którzy wspominają, jak uczyli się różnych przedmiotów w szkole.

Samoocenę można przeprowadzić podczas pracy w grupie. Po przedstawieniu jej wyników, nauczyciel rozdaje uczniom ankietę do wypełnienia anonimowo. Zawiera ona różne pytania – niżej przykłady.

- Kto proponował sposób realizacji zadania?
- Kto organizował pracę grupy?
- Kto prowadził notatki?
- Kto rozwiązywał konflikty w grupie?
- Kto przedstawiał twórczo swoje stanowisko?
- Kto przedstawiał wyniki pracy?
- Kto był liderem?
- Kto zauważał błędy i je korygował?

Odpowiedzi na takie pytania mają służyć uczniom do zaangażowania w następną pracę grupową. Dzięki wypełnieniu takiej ankiety, uczniowie zastanawiają się nad własnym udziałem w pracy grupowej oraz otrzymują ocenę koleżeńską.

Sprawdzanie wiedzy i umiejętności z uwzględnieniem spersonalizowanej oceny osiągnięć i postępów uczniów o zróżnicowanych potrzebach edukacyjnych. Uwzględnienie zróżnicowanych potrzeb edukacyjnych jest bardzo ważnym elementem każdego oceniania. W zależności od możliwości psychofizycznych uczniów, należy modyfikować formy ewaluacji. Ocena powinna zachować swoją motywującą funkcję. Bardzo ważna jest spersonalizowana ocena osiągnięć i postępów uczniów. Uwzględnia ona:

- możliwości edukacyjne ucznia,
- sytuację społeczną ucznia,
- barierę językową.

Nauczyciel powinien wziąć pod uwagę elementy, które wynikają z uwarunkowań psychofizycznych:

- zdolność percepcji słuchowej,
- zdolność percepcji wzrokowej,
- trudności w dostosowaniu społecznym i zagrożenia niedostosowania,
- trudności w poruszaniu się,
- trudności w wypowiedzaniu się,
- problemy w rozumieniu relacji interpersonalnych.

W zależności od możliwości edukacyjnych, uczniowie powinni mieć przygotowywane inne testy. Czasami wystarczy nowe sformułowanie polecenia albo rozłożenie graficzne, by uczeń był w stanie przekazać swoją wiedzę. Można podzielić polecenie na kilka części, np. pierwsze polecenie: uzupełnij dialog wybranymi z ramki wyrażeniami. Drugie polecenie: dokończ dialog, używając 3-4 zdań.

Sytuacja społeczna jest rozumiana jako różnego rodzaju trudności w relacjach interpersonalnych z innymi uczniami podczas pracy w parach lub grupie. Bariera językowa w używaniu języka hiszpańskiego stanowi często przyczynę niższej oceny za wypowiedź ustną.

Ze względu na motywującą funkcję oceny, wszystkie powyższe warunki powinny być uwzględnione. Dla ucznia mającego trudności w relacjach społecznych duże znaczenie będzie miała pochwała jego pracy w grupie. Uczeń, któremu kłopot sprawia formułowanie wypowiedzi ustnej, będzie szczególnie zmotywowany pozytywnym komentarzem na forum klasy.

Ocena powinna odzwierciedlać kształtowanie kompetencji kluczowych. W przypadku uczniów ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi, należy szczególnie rozwijać kompetencje sprawiające im najwięcej trudności. Np. uczniowie mający trudności w relacjach interpersonalnych będą rozwijać kompetencje społeczne podczas pracy w grupie i w parze. Nauczyciel powinien chwalić każde drobne osiągnięcie ucznia i motywować do dalszej aktywności w grupie. Uczniowie, dzięki metodzie projektu, mogą rozwijać swoją inicjatywność i przedsiębiorczość.

Uczniowie niedosłyszający mogą pracować nad prawidłową wymową – dzięki materiałom słuchowym odtwarzanym na słuchawkach. Nauczyciel powinien pamiętać o motywowaniu i zachęcaniu ucznia do wypowiedzania się i doceniać jego starania.

W przypadku uczniów szczególnie zdolnych nauczyciel musi wspierać ich umiejętności, proponując udział w dodatkowych aktywnościach, takich jak konkursy czy olimpiady. Nauczyciel dba o rozwój inicjatywności i przedsiębiorczości uczniów, zapraszając do udziału w różnych projektach. Organizuje spotkania ze słynnymi osobami ze świata kultury (na przykład online) i zachęca do zadawania pytań. W ten sposób rozwijana jest świadomość i ekspresja kulturalna.

ROZDZIAŁ VI

Zadania nauczyciela w kontekście realizacji założeń edukacji włączającej

Diagnozowanie potrzeb rozwojowych i edukacyjnych uczniów podczas zajęć – szanse i możliwości obserwacji pedagogicznej. Diagnozowanie traktowane jest jako bardzo ważny element procesu dydaktycznego. Nauczyciel już od pierwszych lekcji z nową grupą proponuje różne formy aktywności, bacznie obserwując uczniów.

W przypadku grup, które nie uczą się podstaw, dobrze przygotować test diagnostyczny. Powinien zawierać różne formy ćwiczeń (analiza materiału słuchowego, praca z tekstem, ćwiczenia leksykalne, sprawdzanie funkcji komunikacyjnych, ćwiczenia gramatyczne). Następnie warto przeprowadzić z uczniami rozmowy, by sprawdzić ich umiejętność prowadzenia dialogu i komunikowania się.

Elementem obserwacji pedagogicznej jest także zapoznanie się z dokumentacją dotyczącą uczniów ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi, rozmowy z innymi pedagogami, wychowawcą i psychologiem szkolnym. Zebrana wiedza pozwala nauczycielowi na przygotowanie specjalistycznych dostosowań. Obserwacja pedagogiczna odbywa się podczas całego etapu edukacyjnego. Nauczyciel utrzymuje kontakt ze specjalistami i placówkami, które zajmują się uczniami ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi. Przykładowym narzędziem do obserwacji pedagogicznej może być samodzielnie przygotowany przez nauczyciela dziennik, w którym odnotowuje trudności ucznia i jego postępy. Uzupełnia się go regularnie (np. raz w miesiącu). Dziennik może być cennym źródłem informacji dla innych nauczycieli. Można go przekazać także wychowawcy lub cytować podczas rozmów z psychologiem czy pedagogiem szkolnym.

Specjalistyczne dostosowania. Poradnik odnosi się do koncepcji edukacji włączającej. Zgodnie z nią to nie dziecko ze specjalnymi potrzebami kształcenia należy przystosowywać do systemu szkolnego, lecz odwrotnie – to system nauczania musi uwzględniać indywidualne potrzeby wszystkich dzieci. Uczeń ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi powinien być włączany we wszystkie zajęcia w toku lekcji i pozalekcyjne, w których może brać udział, nawet jeśli wymaga to indywidualizacji pracy (Rafał-Łuniewska).

Nauczyciel powinien dostosowywać sposób pracy, uwzględniając indywidualne potrzeby uczniów. Stosuje on metody i techniki pracy, rozwijające sprawności językowe uczniów o specjalnych potrzebach edukacyjnych. W zależności od rodzaju trudności im towarzyszących, może to realizować na przykład przez:

- wydłużenie czasu pracy,
- doprecyzowanie polecenia,
- przeformułowanie zadań na karcie pracy,
- odpowiedź ustną zamiast pracy pisemnej,
- wprowadzanie dodatkowych środków dydaktycznych (np. dla uczniów słabowidzących lub niedosłyszących),
- dzielenie materiału – podlegające ewaluacji na mniejsze części.

Praca z uczniami ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi dotyczy też uczniów szczególnie zdolnych. Opierać się może ona na:

- przygotowywaniu specjalnych kart pracy,
- rozbudowywaniu treści leksykalno-gramatycznych z pomocą odrębnych materiałów,
- zachęcaniu do udziału w konkursach, olimpiadach i przygotowywaniu do nich,
- zorganizowaniu zajęć rozwijających.

Aby standard 2.10 weryfikacji poradnika został spełniony, należałoby w programie przedstawić metody i techniki SPE odnoszące się do sprawności językowych (standard 4.4 Programu).

Uczniowie z dysfunkcją wzroku i słuchu wymagają dostosowania przestrzeni szkolnej tak, by była przyjazna i bezpieczna. Istotne jest dostosowanie środków dydaktycznych, np. przez zwiększenie czcionki, by uczniowie niedowidzący rozwijali sprawność językową – czytanie. Można przygotować słuchawki dla ucznia z niedosłuchem (by rozwijać sprawność językową – słuchanie). Pomocne jest też wybranie takich metod i technik pracy, by jak najbardziej motywować ucznia. W przypadku ucznia z niedosłuchem, należy przeanalizować charakter materiałów słuchowych. W przypadku ucznia z dysfunkcją wzroku, należy dostosować charakter zadań ruchowych, by zapewnić bezpieczeństwo. Nauczyciel dostosowuje też sposób komunikacji z uczniem niedosłyszającym, dba o to, by znajdować się w jego pobliżu w czasie komunikowania się z nim. Uczniowie niedosłyszający powinni być zachęceni do rozwijania sprawności językowej – mówienia.

Uczniowie z ADHD (od ang. *attention deficit hyperactivity disorder*). Nauczyciel hiszpańskiego umożliwia uczniowi z ADHD realizację potrzeby rozładowania nadmiaru energii, wykorzystując metody pracy ruchem. Dostosowuje metody i techniki pracy w taki sposób, by ułatwić koncentrację. Należy stworzyć miejsce pracy z jak najmniejszą liczbą rozpraszających bodźców. Uczeń nie powinien siedzieć przy oknie, ale znajdować się blisko nauczyciela. Należy kierować do niego proste i krótkie komunikaty. Dobrze jego pracę podzielić na etapy, przedstawić instrukcję, co i w jakiej kolejności ma robić. Warto pomyśleć o zmniejszeniu materiału do przepisania.

Uczniowie ze specyficznymi trudnościami w uczeniu się. Nauczyciel języka hiszpańskiego przygotowuje dostosowania dla tych uczniów, uwzględnia wtedy wymagania edukacyjne, odpowiednio je dostosowując, wprowadza metody i techniki pracy, pozwalające uczniom zdobyć jak najwięcej umiejętności. Uczniom ze specyficznymi trudnościami w uczeniu się towarzyszą zaburzenia funkcji językowych, spostrzegania, motoryki, uwagi i pamięci. Zaburzenia te określane są jako: dysleksja, dysgrafia, dysortografia, dyskalkulia.

Pracując z uczniem z dysleksją warto zastosować następujące dostosowania:

- czytanie tekstu wspólnie z nauczycielem lub z innym uczniem (zachęcanie do rozwijania sprawności językowej – czytania);
- łączenie sprawności mówienia z pracą z tekstem (np. opowiadanie o przeczytanym fragmencie);
- układanie słówek w grupach tematycznych (zachęcanie do tworzenia przez ucznia słowników tematycznych);
- wprowadzanie zagadnień gramatycznych przez odkrywanie reguł (zaangażowanie ucznia w tworzenie zasad);

- zachęcanie ucznia do tworzenia map myśli;
- nowe słownictwo wprowadzane np. przez podawanie synonimu, antonimu lub obrazka.

Uczniowie z trudnościami w poruszaniu się powinni mieć dostosowaną przestrzeń w szkole do swoich trudności. Mogą to być podjazdy, windy czy odpowiednia szerokość otworów drzwiowych przy wejściu do szkoły, klasy czy toalety. W klasie należy pomyśleć o odpowiednim ustawieniu ławek i pozostawieniu przestrzeni, która umożliwia swobodne poruszanie się.

Uczniowie z chorobą przewlekłą. Nauczyciel musi zdobyć informacje o charakterze choroby, ważny jest kontakt z rodzicami i lekarzami. W przypadku np. uczniów cierpiących na cukrzycę, należy zapewnić odpowiednie miejsce w szkole do badania poziomu cukru oraz umożliwić wyjście z lekcji na chwilę. Uczniowie chorujący na zaburzenia jelitowe powinni mieć możliwość np. jedzenia podczas lekcji (by przerwy w spożywaniu posiłków nie były zbyt duże). Uczniowie, którzy muszą zażywać leki w trakcie pobytu w szkole, powinni je przyjmować w gabinecie pielęgniarki.

Uczniowie z niedostosowaniem społecznym lub zagrożeni niedostosowaniem społecznym powinni zostać otoczeni szczególną opieką pedagogów i psychologa. Podczas lekcji hiszpańskiego należy zwracać uwagę na formę pracy w parach i w grupie. Uczeń powinien współpracować z kolegami i koleżankami, którzy są mu życzliwi i rozumieją jego trudności. Nauczyciel powinien pozostawać w ciągłym kontakcie z rodzicami, wychowawcą i innymi specjalistami, pod których opieką znajduje się uczeń.

Uczniowie w sytuacji kryzysowej, traumatycznej. W ich przypadku nauczyciel powinien podjąć współpracę z psychologiem szkolnym, wychowawcą i innymi pedagogami. Ważne jest też dostosowanie sposobu komunikacji z uczniem. W zależności od sytuacji ucznia, należy postarać się go wesprzeć, wykazać zainteresowanie i zrozumienie. Należy też rozważyć przesunięcie terminu kartkówki czy sprawdzianu. Może to mieć duże znaczenie dla motywowania ucznia.

Uczniowie zdolni. Należy dostosować wymagania edukacyjne oraz sposób realizacji zajęć. W przypadku lekcji hiszpańskiego można wprowadzać dłuższe teksty do analizy czy zwiększać liczbę przykładów w ćwiczeniach gramatycznych. Motywowanie można powiązać z przygotowaniem do konkursu czy olimpiady. Postawienie przed uczniami zdolnymi konkretnego celu może dobrze wpłynąć na ich zaangażowanie.

Partnerstwo z rodzicami; rola i zasady tej współpracy. Poradnik, nawiązując do programu *Hablo español. Mówię po hiszpańsku*, przyjmuje założenie indywidualizacji procesu kształcenia. Ważnym elementem jest partnerstwo z rodzicami. Nauczyciel organizuje i ustala zasady współpracy ze środowiskiem domowym. Postępuje zgodnie z zasadami ustalonymi przez dyrekcję danej placówki. Określa formę kontaktu (mail, dziennik elektroniczny, telefon, kontakt osobisty) w celu analizowania bieżącej sytuacji uczniów. Podaje terminy konsultacji oraz wykazuje gotowość do dodatkowych spotkań w razie potrzeby (wyrażonej przez rodziców). Podczas lekcji hiszpańskiego warto wykorzystać dodatkowe aktywności i projekty uczniów, by zaprezentować je rodzicom. Biorąc pod uwagę aktualne możliwości techniczne, wystarczy nagrać filmik z prezentacji pracy danej grupy i przesłać go rodzicom. Zaangażowanie rodziców jest bardzo ważne w procesie kształcenia, motywowania oraz wspierania wszystkich dzieci.

Zasady współpracy z personelem. Nauczyciel hiszpańskiego, pracując z uczniami o specjalnych potrzebach edukacyjnych, powinien korzystać z wiedzy swoich kolegów i koleżanek. Są to psychologowie, terapeuci, pedagodzy szkolni i specjaliści, logopedzi czy neurologopedzi. W przypadku uczniów szczególnie uzdolnionych, bardzo ważny jest kontakt z innymi pedagogami. Współpraca nauczycieli pomaga ukierunkować rozwój danego ucznia. Dużą wartość mają spotkania nauczycieli i specjalistów pracujących z danym uczniem. To doskonały moment na podzielenie się spostrzeżeniami i omówienie metod pracy. Dla uczniów z orzeczeniem o potrzebie kształcenia specjalnego powołuje się zespół, który dokonuje wielospecjalistycznej oceny poziomu funkcjonowania ucznia. W zebraniach zespołu biorą udział rodzice.

Opracowanie sposobu monitorowania postępów ucznia z uwzględnieniem różnych potrzeb edukacyjnych (w tym uwarunkowań wynikających z różnych możliwości psychofizycznych i zachowania motywującej funkcji oceny).

Monitorowanie postępów wszystkich uczniów powinno uwzględniać różne możliwości i potrzeby edukacyjne. Już na początku semestru należy jasno ustalić sposoby oceniania. W przypadku uczniów szczególnie uzdolnionych można zapowiedzieć, że będą mieli możliwość rozszerzania swojej znajomości języka hiszpańskiego na dodatkowych zajęciach. Można także zapowiedzieć planowane konkursy szkolne i międzyszkolne, ustalić ocenianie za udział.

W przypadku uczniów ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi, należy przygotować różne testy, uwzględniające np. inny układ graficzny czy sformułowanie poleceń. Warto też zastanowić się nad częściowym zastępowaniem wypowiedzi pisemnej – ustną lub odwrotnie, w zależności od charakteru trudności ucznia. Poniżej przedstawiono przykładowe dostosowania w odniesieniu do określonych specjalnych potrzeb edukacyjnych.

Uczniowie słabowidzący powinni pisać sprawdziany, w których zastosowano dostosowaną do potrzeb czcionkę. Uczniowie słabosłyszący podczas wypowiedzi ustnej powinni znajdować się blisko nauczyciela, by dobrze go słyszeć i widzieć. Uczniowie ze specyficznymi trudnościami w uczeniu się muszą mieć odpowiednio dostosowane polecenia na sprawdzianie (np. podzielone na części). Uczniowie z ruchową niepełnosprawnością powinni mieć dostosowaną przestrzeń w klasie i przy stoliku (np. nakładkę do pisania dla osób z dysfunkcjami dłoni). Uczniowie z chorobą przewlekłą muszą mieć możliwość przerwania pisania lub wypowiedzi ustnej w razie konieczności np. zażycia leków. Uczniowie w sytuacji kryzysowej mogą mieć przesunięty termin ewaluacji danej partii materiału – ze względu na ich sytuację. Nauczyciel zawsze powinien uwzględniać specjalne potrzeby swoich uczniów w procesie monitorowania postępów, by ocena miała funkcję motywującą.

Przykłady dobrych praktyk pokazujące systemowe rozwijanie szeroko rozumianych kompetencji społecznych. Duże znaczenie w całym etapie edukacyjnym ma rozwijanie podczas lekcji hiszpańskiego jednej z kompetencji kluczowych – społecznej. Biorąc pod uwagę indywidualizację procesu kształcenia i specjalne potrzeby edukacyjne, warto zaproponować uczniom pracę w grupie z podziałem na zadania do wykonania. Może to być np. odegranie metodą dramy dialogu u lekarza. Nauczyciel, obserwując uczniów, może określać, kto będzie liderem (wybierającym treści zamieszczane w dialogu, rozwiązującym spory), kto będzie zapisywał kwestie i kto je

prezentował. Warto tu zwrócić uwagę na podział ról – z uwzględnieniem specjalnych potrzeb edukacyjnych. Nauczyciel może monitorować rozwijanie kompetencji społecznych uczniów, gdyż zna trudności swoich uczniów. Uczniowie z problemami artykulacyjnymi nie powinni być w takim dialogu odsuwani od roli uczestnika dialogu, a jedynie należy wspomóc ich w przećwiczeniu wymowy przed występem przed całą klasą. Uczniowie zagrożeni niedostosowaniem społecznym powinni być zachęceni do uczestniczenia w dialogu, aby ich pewność siebie została wzmocniona. Uczniowie z niepełnosprawnością ruchową muszą mieć zapewnioną możliwość bezpiecznego poruszania się po klasie. Nauczyciel powinien motywować uczniów do rozwijania kompetencji społecznych i podkreślać ich znaczenie w przyszłości na rynku pracy.

BIBLIOGRAFIA

- Atroszko B., 2018, *Konstrukttywizm jako źródło inspiracji dla rozwoju współczesnej edukacji nauczycieli*, [w:] *Reviewed Proceedings of the Interdisciplinary Scientific International Conference for PhD Students and Assistants QUAERE 2018*, vol. 8, Hradec Králové: Magnanimitas, s. 1224–1231.
- Dewey J., 2005, *Moje pedagogiczne credo*, Warszawa: Wydawnictwo Akademickie „Żak”.
- Domagała-Zyśk E., 2018, *Racjonalne dostosowania i modyfikacje w edukacji uczniów mających specjalne potrzeby edukacyjne*, [w:] Kwiatkowski S.M. (red.), *Kompetencje przyszłości*, Warszawa: Wydawnictwo FRSE.
- Dylak S., 2000, *Wprowadzenie do konstruowania szkolnych programów nauczania*, Warszawa: Wydawnictwo Szkolne PWN.
- ESOKJ: Rada Europy, 2003, *Europejski system opisu kształcenia językowego: uczenie się, nauczanie, ocenianie*, Warszawa: CODN.
- Europejskie portfolio językowe dla uczniów szkół ponadgimnazjalnych i studentów*, 2006, Warszawa: CODN.
- Galant A., 2012, *Ewaluacja programów nauczania*, [w:] *Programy nauczania w rzeczywistości szkolnej. Tworzenie – wybór – ewaluacja*, Warszawa: ORE.
- Komorowska H., 2004, *Metodyka nauczania języków obcych*, Warszawa: Wydawnictwo Fraszka Edukacyjna.
- Komorowska H., 2009, *Skuteczna nauka języka obcego*, Warszawa: CODN.
- Kosińska E., 2000, *Ocenianie w szkole. Krótki poradnik psychologiczny*, Kraków: Rubikon.
- Kotarski R., 2017, *Włtam się do mózgu*, Warszawa: Wydawnictwo Altenberg.
- Nunan D., 1989, *Designing Tasks for the Communicative Classroom*, New York: Cambridge University Press.
- Okoń W., 1966, *Proces nauczania*, Warszawa: Państwowe Zakłady Wydawnictw Szkolnych.
- Okoń W., (1987), *Wprowadzenie do dydaktyki ogólnej*, Warszawa: Wydawnictwo PWN.
- Okoń W., 1970, *Zarys dydaktyki ogólnej*, Warszawa: Państwowe Zakłady Wydawnictw Szkolnych.
- Rafał-Łuniewska J., *Uczniowie ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi w przedszkolu, szkole i placówce oświatowej – na czym polega rzeczywiste wspieranie uczniów z różnymi dysfunkcjami i dostosowanie dla nich wymagań edukacyjnych* (dostęp: 9.09.2022), Warszawa: ORE.
- Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 3 kwietnia 2019 r. w sprawie ramowych planów nauczania dla publicznych szkół, Dz. U. 2019, poz. 639.
- Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 22 lutego 2019 r. w sprawie oceniania, klasyfikowania i promowania uczniów i słuchaczy w szkołach publicznych, Dz. U. 2019, poz. 373.

Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 26 lipca 2018 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie warunków organizowania kształcenia, wychowania i opieki dla dzieci i młodzieży niepełnosprawnych, niedostosowanych społecznie i zagrożonych niedostosowaniem społecznym, Dz. U. 2018, poz. 1485.

Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 30 stycznia 2018 r. w sprawie podstawy programowej kształcenia ogólnego dla liceum ogólnokształcącego, technikum oraz branżowej szkoły II stopnia, Dz. U. 2018, poz. 467.

Sołtys D., Szmigiel K., 1997, *Doskonalenie kompetencji nauczycieli w zakresie diagnozy edukacyjnej*, Kraków: Wydawnictwo zamiast Korepetycji.

Stanowski M., 2017, *Motywacja. Teoria w pigułce*, Warszawa: ORE.

Sterna D., 2006, *Ocenianie kształtujące w praktyce*, Warszawa: CEO.

Wiśniewska D., 2009, *Badanie w działaniu jako metoda badawcza w dydaktyce języków obcych*, „Neofilolog”, nr 32, s. 115-126.

Zalecenie Rady Unii Europejskiej z dnia 22 maja 2018 r. w sprawie kompetencji kluczowych w procesie uczenia się przez całe życie, Dz. Urz. UE 2018, C189/1.

Zalecenie Rady Unii Europejskiej z dnia 22 maja 2019 r. w sprawie kompleksowego podejścia do nauczania i uczenia się języków, Dz. Urz. UE 2019/C 189/03.

Agata Rodak – absolwentka filologii języka hiszpańskiego, politologii i socjologii. Cześć studiów zrealizowała na Uniwersytecie w Grenadzie. Pracuje jako lektorka języka hiszpańskiego w Centrum Językowym Politechniki Łódzkiej. Pełni tam także funkcję koordynatora do spraw studentów ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi. Jest autorką artykułów z metodyki nauczania języków obcych w zakresie pracy ze studentami ze SPE. Doświadczenie zawodowe zdobywała też jako nauczycielka w liceach ogólnokształcących, tłumaczka i egzaminatorka DELE w Instytucie Cervantesa. Jest współautorką *Współczesnego słownika hiszpańsko-polskiego i polsko-hiszpańskiego* oraz *Praktycznego słownika hiszpańsko-polskiego i polsko-hiszpańskiego* z serii PONS.